

En privilegeret musikanter og hans konkurrenter 1716-41

Af Jens Henrik Koudal

Indledning

Stadsmusikantvæsenet i Danmark mangler stadig at få skrevet sin historie. Carl Thrane opridsede i 1908 nogle grundtræk, men derudover er man henvist til Villads Christensens artikel om København, Hammerichs disputats om Christian IV's tid, Asbjørn Hernes' bog om dobbeltmonarkiets norske del, og iøvrigt til spredte behandlinger af afgrænsede lokaliteter eller bestemte aspekter.¹

Denne artikel vil vise, hvad man kan finde frem omkring en enkelt privilegeret musikanter, og det er ikke så lidt. Det drejer sig om *Peder Sørensen Kurrepind*, der fra 1716 til 1741 var privilegeret instrumentist over Københavns amt på landet. Det viser sig, at materialet ud over at belyse musikantens virksomhed også kan kaste lys over bondespillemænd, militære musikanter, musikken på værtshuse og kroer m. m. I dette tilfælde er betegnelsen „stadsmusikanter“ ikke træffende, idet distriktet Københavns amt ikke rummede nogle købstæder. Men på landet var den københavnske amtsmusikants kår sammenlignelige med de forhold, som stadsmusikanterne havde i resten af Danmark.

Enevældens amtsarkiver er en guldgrube til belysning af lokal- og kulturhistorien, og slet ikke udnyttet efter fortjeneste.² Jeg blev opmærksom på Peder Kurrepind, da historikeren Rita Holm i 1983 publicerede en artikel om „breve til amtmanden“ i Københavns amt i 1700-tallet.³ Heri nævnte hun kort, at Kurrepind gentagne gange havde klaget over sine betingelser, at han havde indleveret en liste over bondespillemænd, og at han havde haft uoverenstemmelser med sin efterfølger.

For at Peder Kurrepinds historie kan fremstå i sin rette musikhistoriske kontekst, er artiklen er disponeret således:

- Kildematerialet
- Stadsmusikantvæsenet i Danmark
- Retten til at spille på landet
- Distrikterne på Sjælland og specielt Københavns amt
- Peder Kurrepind - liv og kår
- Privilegiet 1716
- Forholdet til stadsmusikanten i København
- Forholdet til de militære musikanter
- Godsmusikanter

Landbosamfundets spillemænd
 Kroer, værtshuse - og sabbatens helligholdelse
 De særlige forhold på Amager
 „Mine uregerlige folk“ - striden med den privilegerede efterfølger
 Instrumenter, besætninger og repertoire
 Konklusion

Kildematerialet

Københavns amtsarkiv på *Landsarkivet for Sjælland m. m.*⁴ rummer de nævnte „breve fra diverse embedsmænd og partikulære personer“ i årene fra 1721. Men dette materiale må suppleres med „breve fra regimentsskriveren“, der er bevaret fra 1724, og „breve fra birkedommeren“, der er bevaret fra 1731. Det synes noget tilfældigt, hvor indkomne klager og det øvrige sagsmateriale er havnet. Dette store materiale er ikke registreret, men ligger dog nogenlunde kronologisk. Amtmandens „kopibøger over udgående breve“ er i Kurrepinds embedsperiode bevaret fra 1724. De giver et overblik, som ellers er svært at få; registrene er imidlertid ikke så detaljerede og mangler i nogle tilfælde helt. I amtets (og amtstuens) arkiv finder man også skifteprotokoller. *Retsarkiverne* er knap så godt overleveret. Tingbøgerne for det i 1721 oprettede Københavns amts rytterdistrikts birketings, som Kurrepind hørte under, og hvor han førte adskillige processer mod „fuskere“, er desværre slet ikke bevaret i 1700-tallet, og i Kurrepinds tid har man heller ikke tingbøger fra dets forløber, Københavns birketings. Materiale fra Københavns byting er overleveret fra 1722. Amager havde egen jurisdiktion, og her er i Kurrepinds tid bevaret tingbøger fra Tårnby birk 1724-33, men ikke fra Hollænderbyens birketings. Endelig skal nævnes de nyttige *kirkebøger* i *præstearkiverne*.

Men Kurrepind kan forfølges i flere andre arkiver. På *Københavns stadsarkiv*⁵ er det først og fremmest givende at gennemgå *Magistratens arkiv*. Her er fra Kurrepinds tid bevaret et rigt materiale af bl. a. rådstueprotokoller med bilag, resolutionsprotokoller med bilag samt kopibøger over udgående skrivelser. Til belysning af magistratens retslige forretninger findes yderligere rådstuerettens stævne-, voterings- og domsprotokoller samt domssager. Delvis uden for magistratens arkiv findes materiale fra *Politi- og kommercekollegiet*.

Af centraladministrationens arkiver på *Rigsarkivet* er *Danske Kancellis* store og righoldige arkiv udtømmeligt.⁶ I „Sjællandske registre“ finder man kopier af alle udgående „åbne“ breve, herunder bestallinger og konfirmationer af bestallinger for organister og instrumentister. I en del tilfælde findes der „koncepter og indlæg“ hertil. „Sjællandske tegnelser“ rummer kopier af de „lukkede“ breve, ligeledes med en tilhørende række bilag. Blandt de mange andre dele af arkivet, der har interesse, skal blot fremhæves „Supplikprotokollerne“, „Kancelliprotokollerne“ og „Obersekreterens brevbog“ med bilag.

Alle de nævnte arkiver er gennemgået systematisk i forbindelse med nærværende artikel.

Stadsmusikantvæsenet i Danmark

„Stadsmusikant“ er blevet en fællesbetegnelse for musikere med privilegium inden for et

nøjere bestemt administrativt/geografisk område, der indbefatter en eller flere byer. Betegnelsen er ikke så hyppig i administrationens sprogbrug før 1800, hvor man i stedet hellere taler om „instrumentist“, evt. „musicus instrumentalis“ eller „musicant“.

I det følgende beskrives forholdene i kongeriget Danmark, især i perioden 1660-1800. På de fleste områder var forholdene dog tilsvarende i Norge og Hertugdømmerne.

Stadsmusikantvæsenet voksede gradvis frem i 1500- og første halvdel af 1600-tallet. I 1650'erne var der stadsmusikanter i omkring en trediedel af de 67 danske købstæder. Institutionen udkrystalliserede sig af forskellige bestillinger, som havde været gængse indtil da, og hvoraf nogle levede videre: Tårnmænd, vægttere, pibere, trommeslagere, trompetere, omvandrende spillemænd m. fl. Med den unge enevælde efter 1660 konsoliderede stadsmusikantvæsenet sig, idet der snart fastlagdes et net af embeder og distrikter, som dækkede hele Danmark, også landdistrikterne. Før 1660 var det normalt magistraterne, der ansatte stadsmusikanter, og i 1670 gav den enevældige konge atter købstæderne ret til selv at beskikke „instrumentister“, som dog nu skulle konfirmeres af Danske Kancelli.⁷ Købstædernes jurisdiktion strakte sig ikke over landområder, så det var først den kongelige konfirmation, der gav stadsmusikanten privilegium på landet. De i 1671 oprettede grevskaber og baronier administrerede ofte selv musikanterprivilegiet på deres godsområde - uden at dette dog synes at være en eksplicit formuleret rettighed.⁸ I 1780 fik Det kongelige Kapels medlemmer førsteret til at besætte ledige stadsmusikantembeder.⁹ Og en snes år senere blev institutionen ændret på en måde, som markerede begyndelsen til enden: Kancelliets cirkulære af 24. maj 1800 bestemte (i henhold til Kgl. resolution af 25. april samme år), at stadsmusikanttjenesterne i Danmark og Norge ved indtræffende vakance skulle forenes med organistembederne. Samtidig bestemtes, at når de daværende stadsmusikanter afgik ved døden, bortfaldt hos de fremtidige kombinerede organist- og stadsmusikanttjenester eneretten til at forsyne landområderne med musik.¹⁰ Logisk nok overgik beskikkelsesretten herefter til stiftsamtmand og biskop i fællesskab, idet Det kgl. Kapel dog bibeholdt sin fortrinsstilling.¹¹ Embedets privilegerede status blev gradvis undermineret i første halvdel af 1800-tallet, og grundloven 1849 og næringsloven af 1857 (med fuld virkning fra 1862) afskaffede monopolet helt. Funktionen blev delvis overtaget af selvbestaltede „musikdirektører“, der virkede som orkesterledere i mange byer fra anden halvdel af sidste århundrede.

I perioden 1660-1800 indbefattede næsten alle stadsmusikant-embeder både by og land. Kun København havde intet landdistrikt. Nogle gange kunne landområdet udstrække sig til et helt stift, som i tilfældet Ålborg by og stift eller Viborg by og stift, men ofte dækkede distriktet en til to købstæder med tilhørende et, to eller måske tre amter.

Stadsmusikantens virke faldt inden for fire områder: Byen, kirken, latinskolen og privatsfæren.

Musikantens pligter overfor *byen* kunne være tårnblæsning ved højtidelige ceremonier og ved særlige lejligheder som sejr, fredsslutninger eller som i Ribe ved landemode og tamperdage.¹² I de ældre bestallinger, kan man finde musikanten forpligtet til at tage tjeneste som trompeter for flåden i krigstilfælde, f. eks. i Næstved 1670.¹³ Men efter dette tidspunkt er stadsmusikanten som regel blot forpligtet til at *skaffe* magistraten en dygtig skibstrompeter i påkommende tilfælde.¹⁴

Kirkemusikken var et vigtigt felt, hvor musikanten optrådte i samarbejde med kantor,

organist og latinskoledisciple. Stadsmusikanten medvirkede ikke nødvendigvis ved alle højmesser, men altid ved de større højtider - det være sig ved selve gudstjenesten eller ved tårnblæsning. Desuden måtte han være rede „naar fornøden gøres“, som Slagelse-magistraten udtrykte det i 1678. I Nyborg skulle der i 1690'erne „som sædvanlig“ blæses fra kirketårnet hver søndag og onsdag efter gudstjenesten.¹⁵

Indtil 1739 var der en *latinskole* i alle købstæder, derefter kun i de større. Stadsmusikanten var ofte forpligtet til at „informere“ disciplene i sin kunst (det nævnes f. eks. altid eksplicit i Helsingør). Men ikke så få latinskoler prøvede at begrænse musikantens privilegium, idet de fik ret til at forsyne borgerne med instrumentalmusik til værtskaber.

Overfor *privatpersoner* havde stadsmusikanten først og fremmest privilegium på at levere musikken ved „Brylluper, Barseler og andre Vertskeer“, som det ofte hedder i bestallingerne. Men desuden nævnes af og til forpligtelsen til at stå til rådighed for borgerne „til deris Børns Information“ - „paa de Instrumenter, hans Profession kan vedkomme“. ¹⁶ Stadsmusikanten var multiinstrumentalist og har altså givet undervisning på mange instrumenter. Endelig kunne musikanten have ret til *omgang* hos borgerne på en eller flere af de fire højtidsaftener: Jul, Nytår, Helligtrekonger og Mortensaften.

Der er en vis usikkerhed om, hvilke privatpersoner, der var forpligtet til at bruge stadsmusikanten. Bestallingerne underforstår altid dette og taler som regel kun om „gotfolk“ eller „alle og enhver“. Adelige og officerer synes dog i kraft af deres almindelige privilegier at have kunnet bruge de musikanter, de lystede;¹⁷ men om også andre har kunnet hævde særrettigheder, er uvist.

Stadsmusikantens *afflønning* har varieret fra sted til sted. Hovedprincippet har dog været, at han var „frj for Indqvartering, Skat og anden Byens Personnal Tyng“, som det hedder i Køge i 1702.¹⁸ Mange andre steder nævnes blot fritagelse for „al borgerlig Tyng“, dvs. de byrder, der hvilede på indbyggerne i deres egenskab af borgere i købstaden (skatter, mindre afgifter og forskellige borgerlige ombud). Af håndgribelige indtægter havde han først og fremmest, hvad han kunne skaffe sig ved opvartning og undervisning hos private, og det kunne svinge betydeligt fra år til år. Han kunne dog desuden have en lille, men fast årlig løn af byen eller kirken. I Slagelse var det fast skik, at lønnen for de to kirker udbetaltes i korn. Musikanten kunne også få stillet bolig gratis til rådighed, som det omtales i Køge 1702.

Stadsmusikanten lignede andre håndværkere ved at have *svende og læredrenge*. De boede normalt hos ham og spiste ved hans bord. Læretiden var som ved andre håndværk mindst 4-5 år. Når drengen var blevet svend, tog han gerne nogle år på valsen, inden han slog sig ned og i bedste fald selv blev stadsmusikant. I de fede embeder, som København, kunne musikanten holde 6-7 svende og et tilsvarende antal læredrenge.¹⁹ I de magre embeder, f. eks. Københavns amt, kunne musikanten næppe holde bare en enkelt fast svend. Nogle steder fik stadsmusikanten en medhjælper adjungeret, udtrykkelig med det formål at løse problemet med manglende muligheder for at holde svende; adjunkten fik så magistratens og Kancelliets bevilling på at måtte efterfølge musikanten. Det gjaldt bl.a. Stege-musikanten i 1745.²⁰ En til to svende og en til to læredrenge har dog været det typiske mange steder.

Når en stadsmusikant afgik ved døden, skete det ikke sjældent, at enken overtog administrationen af embedet, hvis hun da ikke giftede sig med efterfølgeren. Som i andre

håndværk gik erhvervet ofte i arv inden for samme slægt. Vi kender adskillige *stadsmusikantslægter* i 3-4 generationer: Klock i Århus m.m., Smidt i Fredericia, Bang i Vejle m.m., Rode i Åbenrå, Simonsen i Svendborg, Wandal i Nyborg, Gronemann på Københavns amt m.m., Kurrepind på Sjælland og flere endnu. Og selv om navnene skifter, som f. eks. på Lolland, er der ofte tale om, at musikantersvende gifter sig ind i gamle stadsmusikantslægter.

Stadsmusikanten var som nævnt nødt til at være *multiinstrumentalist* for at kunne bestride sine mange forskellige funktioner. Musikanten i Horsens, Chr. Nielsen Sveistrup, efterlod sig ved sin død i 1730 24 instrumenter: 4 violiner, 1 bratsch, 1 basfiol, 2 dulcianer, 2 oboer, 1 obo d'amore, 2 fløjter, 2 valdhorn, 5 trompeter, 1 posthorn, 2 basenetter (bashorn?), og 1 citrinch.²¹ I boet efter Roskilde-musikanten Hans Ditlevsen registreredes i 1759 28 instrumenter, der fordelte sig på 6 violiner, 1 bas, 2 dulcianer, 2 oboer, 1 obo d'amore, 1 fløjte, 2 klarinetter, 1 zink, 6 valdhorn, 2 posthorn og 4 trompeter.²² Efter den københavnske stadsmusikant Andreas Bergs død i 1764 registrerede skiftet: 1 violin, 3 basser, 1 kontrabas, 1 dulcian, 2 oboer, 2 sæt basuner, 5 par valdhorn, 6 trompeter og 1 par pauker.²³ Trompet, zink og basun har været brugt ved tårnblæsning. Det typiske var, at musikanten var *uddannet* ved at have været i lære hos en stadsmusikant, eller også, at han var tidligere „hoboist“ (evt. trompeter) ved militæret. Noget sjældnere fremgår det, at musikanten har lært sig selv professionen, er organist eller har været musikalsk lakaj hos adelige. Desværre har vi før 1800 meget få noder bevaret, som med sikkerhed kan siges at have været brugt af danske stadsmusikanter.²⁴

Stadsmusikanterne har ofte ikke selv kunnet bestride de store landdistrikter. *Bondespillemand* har udfoldet sig tværtimod privilegiet. Hvis det skulle gå reglementeret til, kunne værten i det konkrete tilfælde aftale en afgift til stadsmusikanten for at benytte en uprilegeret musikanter. Eller den uprilegerede kunne forpagte retten til at spille i et mindre distrikt mod en fast afgift. Niels Blicher fortæller endog i sin „Topographie over Vium Præstekald“ i 1795, at bønderkarle, der spiller til bryllupper, „have forpagtet den Indkomst på 2den, 3die eller 4de Haand“.²⁵

Den især fra Skåne dokumenterede skelnen mellem *stadsmusikanter*, der havde privilegium på at forsyne standspersoner med musik også på landet, og *herredsspillemand*, der havde privilegium på at musicere for landalmuen i et halvt eller et helt herred,²⁶ kendes ikke i Danmark. Herredsspillemandene har dog ligheder med både de ovenfor nævnte godsmusikanter og de bondespillemand, der forpagtede et landområde.

I Mellemeuropa var stadsmusikanterne ofte sammensluttet i laugslygnende organisationer, men det kendes ikke i Norden.

Retten til at spille på landet

Byernes stadsmusikanter vandt deres ret til at spille på landet gennem en proces, der forløb gradvis gennem de første to tredjedele af 1600-tallet.

I begyndelsen af 1600-tallet kan der spores en sammenhæng mellem kongens *tårnmænd* og de privilegerede instrumentister i landområderne. De tårnmænd, der i 1580'erne og 1590'erne blev ansat på Københavns slot og Kronborg fik i deres bestallinger besked om at blæse på bestemte tidspunkter i løbet af døgnet, at spille til måltiderne og

iøvrigt stå til rådighed, når kongen måtte ønske det.²⁷ Men i den tilsvarende bestalling i 1614 blev det tilføjet, at Kronborg-tårnmændene iøvrigt frit måtte lade sig bruge med deres svende ved de bryllupper, som holdtes i Helsingør og ellers „her i Lenet“. Tårnmændene i København fik året efter en tilsvarende rettighed, idet de måtte „lade sig bruge ved Bryllupper, Barseler og andre Gæstebud i København og Køge og andensteds i Lenet“ til en specificeret takst. I begge tilfælde skulle de i forvejen meddele det til henholdsvis lensmanden og statholderen, og den københavnske bestalling betonedede, at „ekstraordinære Spillemænd“ stadig måtte lade sig bruge „i Kældere og Kroer“. Helt tilsvarende lød det i København-bestallingerne i 1622 og 1634, mens det i Kronborg-bestallingen i 1627 tilføjedes, at det skulle være tårnmændene „og ellers ingen anden“ tilladt at spille ved bryllupper og værtsskaber i Helsingør, Helsingborg, Landskrona og Hillerød samt på landet.²⁸ Fra denne tid kan vi også i resten af Danmark følge sammenknytningen af by og land. I 1635 fik Kolding en stadsmusikant med eksklusivt privilegium til at spille i Koldinghus len.²⁹ I 1638 fik tårnmændene i Odense medhold i en klage over, at nogle omløbere i landsbyerne opvartede med leg til bryllupper, barsler og andre gæstebud i Odensegårds lens købstæder, uden at de var tjenlige til at bruges som trompetere på kongens skibe. Instrumentisterne i Odense fulgte sagen op, og fik i 1641 indskærpet, at ingen måtte gøre dem indpas hverken i købstæder eller landsbyer i lenet.³⁰ Som denne sag antyder, kunne også *trompetere* ved flåden få specielle rettigheder til musikopvartning, sådan som det ligeledes skete i 1645, da skibstrompeterne fik privilegium på at spille for „Holmens Folk“ i København, hvad enten disse folk boede inden eller uden for voldene.³¹ I 1642 fik instrumentisterne i Horsens eneret på at spille til gilderne i Stjernholm len.³² Og i 1646 klagede stadsmusikanterne i Viborg og Randers over, at fremmede spillemænd gjorde dem indpas både på landsbyerne og i købstæderne. Stadsmusikanterne begærede - og fik - eksklusivt privilegium over hver sit len.³³ Efter 1660 kan vi, som tidligere nævnt, konstatere en distriktsinddeling, der praktisk taget dækker hele landet.

Man kan se en *tendens i udviklingen af distrikterne* i Danmark 1660-1800: I den tidlige del af perioden er det almindeligt, at to eller tre musikanter tilsammen får privilegium, mens der i 1700-tallet næsten altid gives privilegium til enkeltpersoner. I begge tilfælde er der naturligvis tale om mestrene, og de har som nævnt haft svende og læredrenge til hjælp. Billedet sløres af det faktum, at privilegiet ikke nødvendigvis var eksklusivt, og at distrikterne kunne veksle i størrelse.

Distrikterne på Sjælland og specielt Københavns amt

På Sjælland var distrikterne i begyndelsen ret store. Burchardt Walle, Casper Schumacher og Friderich Pickart fik således i 1668 privilegium på at spille i ikke mindre end fem amter: Antvorskov, Korsør, Kalundborg, Ringsted og Dragsholm. Samme år fik Gorius Rackou og Nicolai Lyder privilegium på Næstved med fire mil omkring samt Trygvælde amt og Møn. I ingen af tilfældene var privilegiet eksklusivt, men det blev det for Næstved-distriktets vedkommende to år senere, da Johan Schumacher kom med i instrumentist-gruppen.³⁴ Man må gå ud fra, at musikanterne indbyrdes har fordelt så

store distrikter mellem sig. Begge distrikter blev i løbet af de næste 3-4 årtier underdelt i mindre områder.

På Sjælland havde der i begyndelsen af 1700-tallet udkrystalliseret sig en områdeinddeling, der holdt sig stort set uændret gennem hele århundredet. I 1730 var distrikterne (se kortet på næste side, *ill. 1*):³⁵

København
 Københavns amt på landet
 Helsingør med Kronborg og Frederiksborg amter
 Hirschholm by og amt
 Roskilde by og amt
 Køge med Tryggevælde amt og Bjæverskov herred
 Holbæk med Holbæk amt og Odsherred
 Slagelse med 4 mil omkring byen
 Kalundborg by og amt, dog at ikke Slagelse-musikanten præjudiceres
 Ringsted med Ringsted og Sorø amter
 Næstved med 4 mil omkring byen og Vordingborg amt

Det kan tilføjes, at Lolland fra 1727 udgjorde ét distrikt, og det samme var tilfældet med det område, der udgjordes af Møn, Bogø og Falster. Fyn med omliggende øer var delt i tre distrikter, og Jylland var nord for Kongeåen inddelt i 10 distrikter. På Bornholm synes musikanterne normalt at have virket uden kongelig konfirmation. Hertil kommer, at baronier og grevskaber i en del tilfælde udgjorde selvstændige områder.

Som det fremgår af kortet, er *den sjællandske inddeling ikke helt konsistent*, idet amtsbetegnelserne i to tilfælde kolliderer med distrikter, der har en købstad som centrum for et cirkulært landområde. Slagelse-musikantens område 4 mil omkring byen rækker ind i både Kalundborg, Holbæk, Sorø-Ringsted og Vordingborg amter. Kalundborg-musikanten fik udtrykkelig at vide i bestallingen, at Slagelse-musikanten havde forret, men i de øvrige amter var der basis for kompetencestridigheder. Næstved-musikantens 4 miles distrikt rakte ligeledes ind over flere andre områder, nemlig både Køge-, Ringsted-Sorø og Slagelse-distrikterne. Sammenstød udeblev da heller ikke, og af og til kom sagerne endog helt op i Danske Kancelli.

Der kunne være et konkurrenceforhold mellem *organister* og stadsmusikanter, og det hændte, at organister udtrykkelig fik lov til at opvarte folk med musik til bryllupper og gæstebud i byen, ja endog på landet. En logisk konsekvens af konkurrenceforholdet var at lade begge embeder bestride af samme person, og det skete faktisk for Sjællands vedkommende i Kalundborg fra 1731, Slagelse fra 1741 (senere atter adskilt), Holbæk fra 1760, Vordingborg fra 1778, Korsør senest fra samme år og Køge fra 1787.

Ligesom København var den eneste by, der havde en stadsmusikant uden landdistrikt, så var *Københavns amt* det eneste rene landområde (uden købstæder), der gennem hele perioden havde en kongelig privilegeret instrumentist.³⁶

Efter Christian IV's død hører vi ikke mere til tårnmændene på Københavns slot, og vi kender først til musikanter med privilegium på amtet igen et par årtier senere. Arkiv-

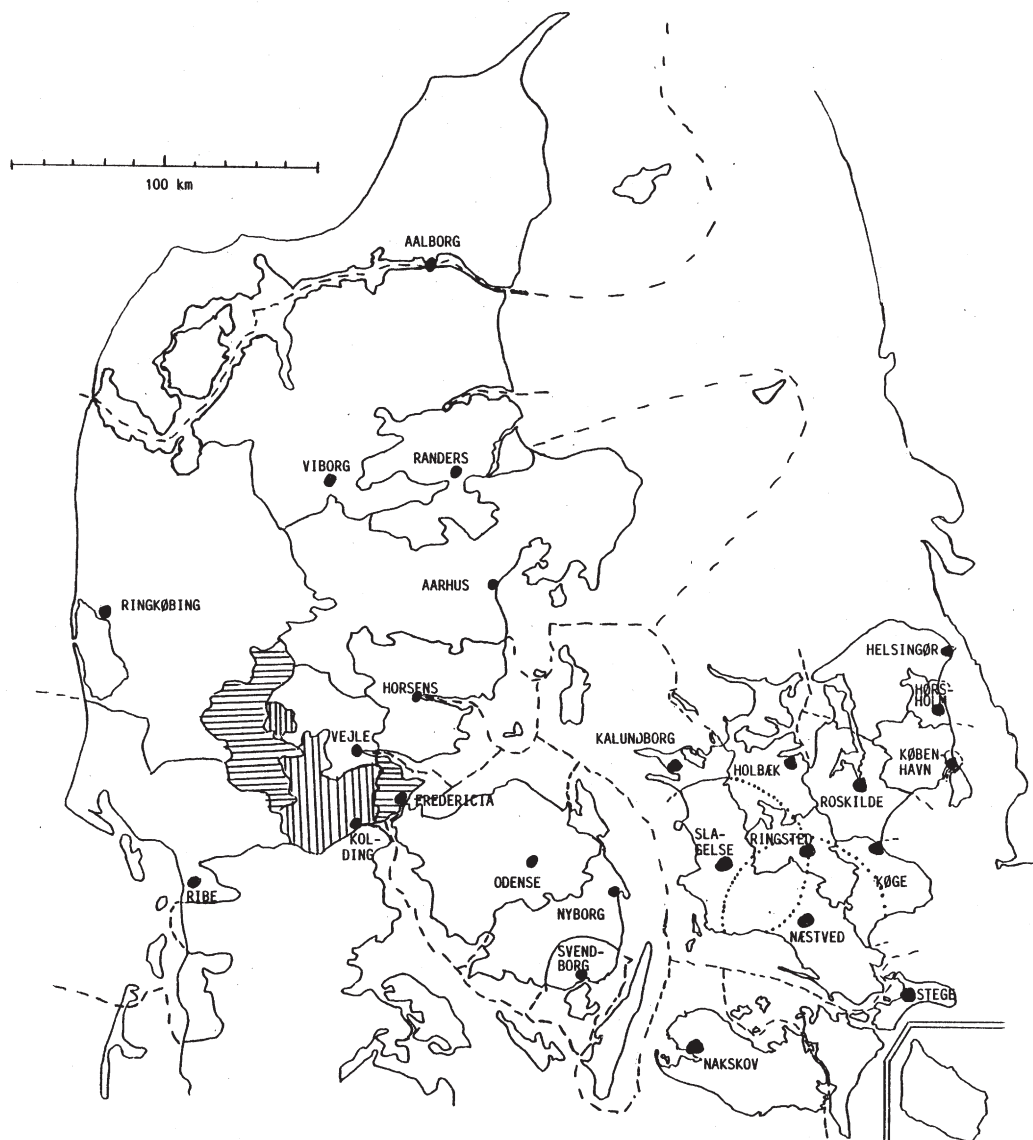

Illustration 1: Stadsmusikant-distrikter i Danmark (excl. Slesvig) omkring 1730

materialet i Danske Kancelli oplyser:³⁷

- 17/8 1671: *Lorents Lorensen og Jørgen Hansen.*
 12/12 1674-1690: *Lorents Lorensen* (død før 1690) og *Niels Søfrensen Kurrepind* (død 1690).
 1690-1704: *Henrich Rasmussen Ørbek* (død 1704) og *Steen Isaachsen*. Privilegiet konfirmeres og gøres eksklusivt 4/4 1699.
 1/7 1704-1711: *Jørgen Christensen Taa* og *Steen Isaachsen*.
 1711 - 1716: Embedet ikke besat.
 31/1 1716-1741: *Peder Sørensen Kurrepind*.
 25/4 1732: Jørgen Christian Bassenius bliver adjunkt hos Kurrepind med privilegium på at måtte efterfølge ham, men dør før denne.
 6/10 1741-1758: *Johan Georg Gronemann*. 26/12 1750 får Gronemanns hustru Malene Elisabeth privilegium på at måtte overtage embedet, når manden dør.
 22/1 1758: *Gronemanns enke Malene Elisabeth*.
 17/3 1758: Schouten i Store Magleby på Amager får privilegium på at måtte udpege spillemand i sognet.
 26/5 1758: Lauritz Hansen får privilegium over Tårnby sogn på Amager efter enkens død. Tårnby opretholder denne ordning århundredet ud.
 15/2 1760: *Johan Jørgen Gronemann* bliver adjunkt hos sin moder Malene Elisabeth med privilegium på at måtte efterfølge hende. Moderen levede 1779, han overtog embedet senest 1787 og beholdt det til sin død i 1808.

De særlige forhold på Amager omtales nøjere i et afsnit nedenfor.

Københavns amt blev oprettet i 1662 ud af det tidligere Københavns len. Da Peder Kurrepind trådte til i 1716 bestod amtet af 31 sogne (se kortet på næste side, *ill.* 2).

Fra København, hvor Kurrepind boede i de første år, var der ca. 30 km. til de fjernest liggende dele af hans distrikt. I 1721 blev Københavns birk erstattet af Københavns amts rytterdistrikts birk³⁸, og ved den lejlighed blev fire af sognene henlagt til andre områder. Stenløse, Veksø og Smørum sogne blev overført til Frederiksborg rytterdistrikts birk og Søllerød sogn til Kronborg rytterdistrikts birk. Søllerød kom dog i 1732 tilbage igen.³⁹ Kurrepind protesterede i 1728 mod denne rent administrativt begrundede formindskelse af hans distrikt, og fik vistnok medhold. I hvert fald gennemførte han i 1736 en retssag mod en mand i Smørumovre, der havde brugt „urette Spillemand“ (se senere).

Peder Kurrepind - liv og kår

Peder Sørensen Kurrepind blev født omkring 1685, muligvis i Hillerød. Det første sikre spor af ham findes i 1707, da han søgte det ledige stadsmusikantembede i Randers. Han

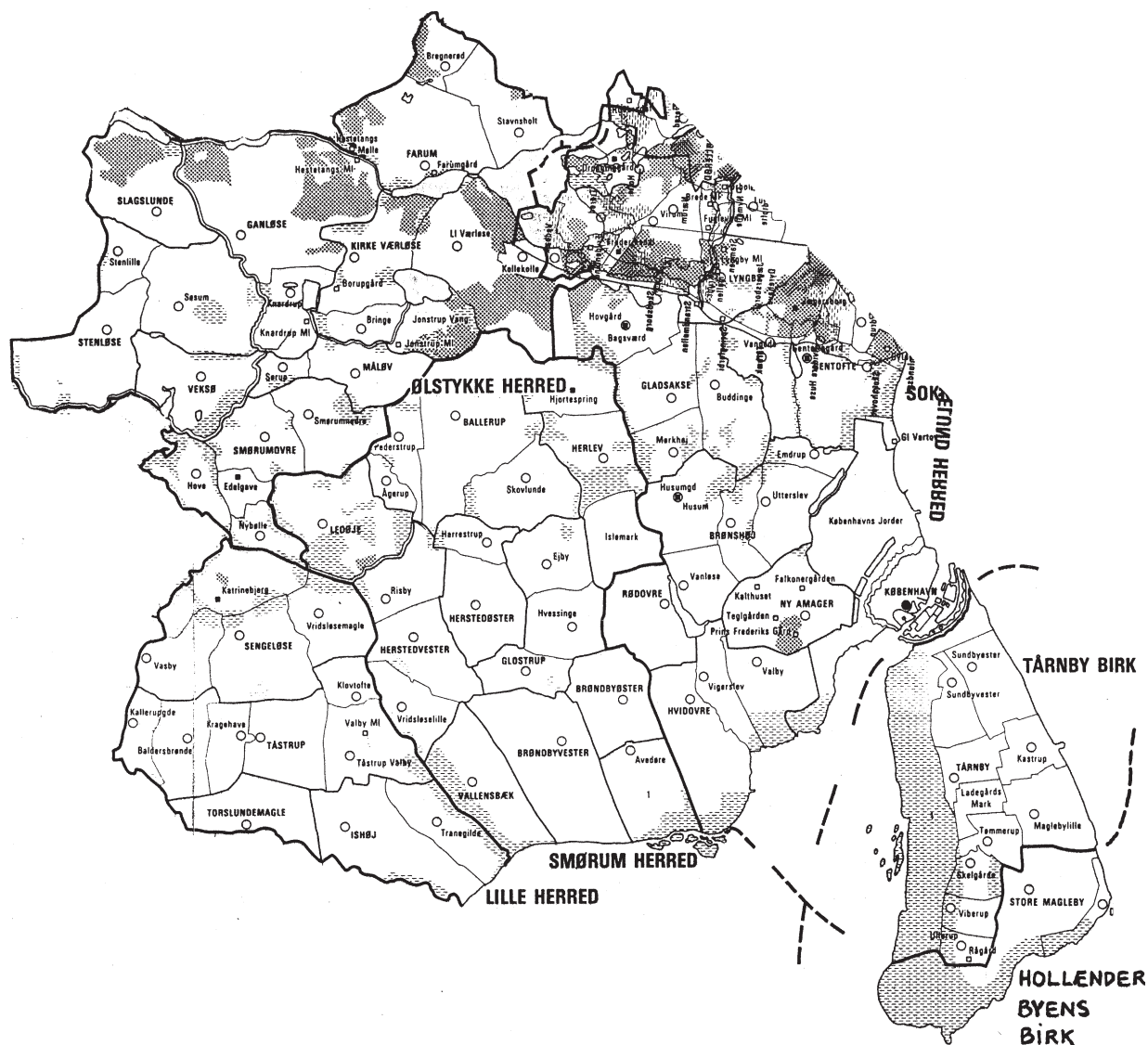

Illustration 2.

Københavns amt 1716 (gengivet med tilladelse efter *Atlas over Danmarks administrative inddeling efter 1660*, I, redigeret af Karl-Erik Frandsen, Dansk Historisk Fællesforening 1984, s. 6-7, 9.

var da „laqvai hos Hr Gros-Canceler“, og oplyste, at han havde „anvendt sin største tid paa Musiqven“. ⁴⁰ Storkansleren grev Conrad Reventlow (1644-1708) besad landets højeste embede næst efter kongen og var en af tidens største godsbesiddere. Han ejede bl. a. Clausholm ved Randers, og det er sikkert dér, at Kurrepind har tilbragt en del af sin ungdom som musikalsk lakaj. ⁴¹

Det blev en af de tre andre mere erfarne ansøgere, der fik musikantembedet i Randers. Vi kan først stedfæste Kurrepind igen i januar 1716, da han fra København ansøgte om at blive privilegeret musikanter over amtet. Han var da gift med Catrine Beckmann, ⁴² med hvem han fik mindst seks børn, hvoraf det ældste blev døbt i Trinitatis kirke den 18. juli 1716. I begyndelsen boede de i Vognmagergade, men senest 1719 flyttede de til Mikkel Wibes Gade, og her blev de formodentlig boende til leje, indtil de mistede tag over hovedet ved Københavns brand i oktober 1728. ⁴³ Efter at Kurrepind, som han selv udtrykker det, ved den store ildebrand „maatte see min Fattigdom lagt i Aske“, ⁴⁴ flyttede han uden for voldene, idet han den 4. maj 1729 købte et hus i Frederiksberg. ⁴⁵ Her blev han boende og sad i embedet som amtsmusikant til sin død i slutningen af juli 1741. ⁴⁶

Kurrepind-slægten har fostret mindst tre generationer af musikere. En gren af slægten havde tilknytning til Hillerød, i hvert fald fra midt i 1660'erne. ⁴⁷ I 1676 fik Oluf Kurrepind i Frederiksborg privilegium som instrumentist over Frederiksborg amt inklusive Slangerup og Hillerød. Da han året efter ansøgte om at måtte være eneste privilegerede musikanter over Frederiksborg og Kronborg amter, fik han imidlertid afslag af Kancelliet. Han døde i 1692. ⁴⁸ I 1697 fik tre Kurrepind'er privilegium til at spille i Frederiksborg amt herunder Slangerup og Hillerød, nemlig Bertel Olufsen, Thomas Olufsen og Heiden Johansen. ⁴⁹ Peder Kurrepind opgav senere, at to af disse var hans far og farbroder, uden at specificere det nærmere. ⁵⁰ Denne Kurrepind-trio holdt dog ikke sammen længe, idet to af dem snart tog til København for at gå i militær tjeneste. Det faktum benyttede stadsmusikanten Jens Nordstrøm i Helsingør i 1699 til at ansøge om at få udtrakt sit privilegium til at indbefatte Frederiksborg amt, idet han anførte, at han næppe kunne tjene brødet i Helsingør (hvor han kun havde Kronborg amt under sig). Kancelliet bevilgede ham det ønskede, men betonedede dog, at den sidste Kurrepind i Hillerød måtte opvarte „aldeles uformeent“. ⁵¹ Dermed var der skabt en præcedens, og da Peder Kurrepind efter Jens Nordstrøms død i 1718 prøvede at få sin svoger Andreas Simonsen Falk ansat som stadsmusikanter i Hillerød, Slangerup og Frederiksborg amt, besluttede Konseilet (statsrådet), at Frederiksborg amt skulle forblive under stadsmusikanten i Helsingør. ⁵² Den ordning opretholdtes i resten af århundredet.

Vi træffer også slægten i Roskilde. I 1669 blev Johan Søfrensen Korrepin sammen med Niels Søfrensen Huid privilegeret instrumentist over Roskilde by og amt, og privilegiet blev konfirmeret i 1672. De havde begge været indkaldt som trompetere i flåden, og stod stadig til rådighed som sådanne. ⁵³

Men ikke nok med det! Fra 1674 og til sin død i 1690 var Niels Søfrensen Kurrepind, der boede i Lyngby, privilegeret instrumentist over Københavns amt. ⁵⁴ Han besad med andre ord (sammen med Lorents Lorensen) det embede, som Peder senere fik.

Oluf i Hillerød, Johan i Roskilde og Niels i Lyngby var brødre. ⁵⁵ De havde altså i 1670'erne og 1680'erne tilsammen privilegium på at spille i et område, der dækkede omkring en trediedel af Sjælland.

Hermed er vor viden om Peder Kurrepinds forslægt udtømt. Det skal tilføjes, at der iøvrigt ikke optræder nogen med dette navn som kongelig privilegeret organist eller stadsmusikant i Danmark-Norge i perioden 1660-1800.

Kurrepinds enke ansøgte efter hans død i 1741 om at måtte føre embedet videre, „imod at hun opvarter eenhver i Amtet til Fornøjelse“. Hun påberåbte sig, at to af hendes sønner var oplært i professionen, og pastor Kinast på Frederiksberg anbefalede hende. Blandt de tre andre ansøgere var to militære hoboister og en københavnsk musikanterstvend, og af disse blev hoboist Johan Georg Gronemann foretrukket.⁵⁶ Der synes ikke overleveret noget skifte efter Kurrepind, men da enken døde på Frederiksberg i 1748 noterede skiftet, at hendes få ejendele (heriblandt dog hverken instrumenter eller musikallier) blev bortauktioneret for kun godt 12 rigsdaler. Det var ikke umiddelbart muligt at opspore arvinger, men året efter tilkendegav maler Ole Berthelsen Kurrepind⁵⁷ i København, at enken havde to børn og arvinger, nemlig den 26-årige søn Conrad Petersen, der var i tjeneste hos stadsmusikant Steltzners enke i Nakskov, og den 33-årige datter Ane Sophie, gift med korporal J. C. Kock i Stralsund.⁵⁸

Kan vi danne os et indtryk af Peder Kurrepinds generelle *økonomiske og sociale kår*?

Det må have været noget af en omvæltning at komme fra musiklivet omkring storkansleren og til amtsmusikant-stillingen. Hovedindtrykket er, at embedet var meget mager, og kun med store anstrengelser har kunnet ernære en familie. Det fremhævede Kurrepind ofte, og i 1728 gjorde han amtmanden opmærksom på, at han efter at have været forceret til at føre vidtløftige processer mod fuskere nu var så „forsvækket, at ieg icke kand Subsistere, og des aarsag nødtvungen, allerunderdanigst at ansøge Hans Kongl: May^{te} om andet brød“. ⁵⁹ Han havde iøvrigt allerede i 1719 uden held søgt stadsmusikanttjenesten i Næstved.⁶⁰ Kort før sin død gjorde han status overfor amtmanden: „...alting er Dyrt og intet at fortjæne for mig heele fiærding Aar, og [jeg] fortjæner icke saameget ieg kand kiøbe it Camis Brød [groft rugbrød] for, og tilforn ieg havde noget at Fortjæne, da haver ieg sat det til ved Bønderne med Processer...“.⁶¹

Mandens egne udsagn har dog i sig selv ringe beviskraft, for den slags klage-toner var almindelige i tiden. Men sagen bekræftes fra flere andre sider. Regimentsskriveren (den embedsmand, der administrerede ryttergodset) udtalte i anledning af Kurrepinds klage i 1728, at han må tilstå, at „det er et armelig Brød naar Hand [Kurrepind] alleene skal Leve af Almuen paa Landet“. ⁶² Andre kalder direkte Kurrepind fattig, ja amtmanden i 1732 beskrev ham endog som „yderlig fattig“. ⁶³ At det kunne være dyrt at føre processer, bevidnes af, at Kurrepind i 1727 klagede til Københavns magistrat over en regning fra en prokurator Bang på godt 73 rigsdaler.⁶⁴

Musikanttjenesten gav ikke Kurrepind faste *indtægter*. Distriktet havde jo ingen købstæder, så han har hverken haft indkomster fra noget bystyre, nogen latinsko-le eller - så vidt vides - fra nogen kirke. Han har primært måttet klare sig med de uvisse indtægter fra opvartninger ved „Brylluper, Barseler og andre Vertskaber“ (om han har haft indtægter af privatundervisning, *omgang* på de fire højtidsaftener eller andet, vides ikke). Derfor var det nærmest en katastrofe, når der blev erklæret landesorg, som f. eks. efter Frederik IV's død i oktober 1730. I sørgeåret skulle „all Spil og Leeg i Kirkerne og uden for ophøre“, ⁶⁵ dvs. at heller ikke private måtte bruge musik ved gilderne. Naturligvis blev forbudet ikke overholdt, folk kunne ikke undvære musik og brugte fuskere - hvad Kur-

repind da også klagede over i juli 1731. Det er næppe tilfældigt, at han på samme tid selv blev stævnet til tinget for - ulovligt krohold!⁶⁶

Vi hører sjældent konkrete tal for Kurrepinds indtægter. I 1723 blev han af Københavns rådstueret tilkendt 10 rigsdaler i erstatning for sin tabte fortjeneste ved et bryllup på Vibenshus tre år tidligere (sagen omtales nedenfor). Da han i 1736 bad om at få kromanden på Rødegård på Amager idømt bøde for at have brugt en gruppe københavnske spillemænd til at spille „den helle Nat igennem“, angav han, at han havde ventet at få „6 a 10 R^{dr}“ for en opvarthning med fire musikanter.⁶⁷ Det er måske lidt højt sat, men ikke helt usandsynligt. I hvert fald krævede den københavnske stadsmusikant i 1723 en rigsdaler i timen af en galanterihandler i byen, og han foreslog i 1720 en fast takst for opvarthninger hos fornemme personer på 20 rdl., mindre fornemme 14 rdl. og de fattigste borgere 10 rdl. (alt når gæsterne *ikke* selv betalte dansepenge; hvis de gjorde, var det faste beløb henholdsvis 14, 10 og 9 rdl. lavere).⁶⁸

Da Kurrepind i 1732 ansøgte om, at hoboist J. C. Borchsenius kunne få privilegium på at efterfølge ham, anførte han, at „Alderdøm og Svaghed bestrider mig dagligen og at kand antage og lönne nogen Svend udj Musiquen ved Opvarthningerne, forbydes mig Baade af min Uformuenhed og Slette tilstand med Hustroe og mange smaa umyndige Børn, saa og [af] Brødetts Ringhed“.⁶⁹ Og sådan kom det til at stå som en åbenlys kendsgerning i afståelsesprivilegiet den 25. april 1732. Ikke desto mindre kunne Kurrepind *ikke* klare sig helt uden *svende*. Det fremgår da også, at han senere samme år har haft to svende til hjælp - foruden Borchsenius.⁷⁰ Forklaringen er, som han selv sagde i 1735, at han kun havde svende „Tiid efter anden“, men ikke fast ansat.⁷¹ I januar 1733 nævner Kurrepind, at hans svende får „hver dag øhl og Mad paa bordet“, foruden „fri seng og Svenne lön som er til hver 10 B af rigsdaleren“.⁷² En rigsdaler var 96 skilling, og oplysningen må forstås sådan, at hver svend af de uvisse indtægter fik 10 skilling pr. rigsdaler.

Kurrepind har også haft *læredrenge*. De var ikke sjældent med ude til opvarthningerne, og har utvivlsomt spillet med i de 2-5 mands grupper, der har musiceret ved de forskellige lejligheder. Kurrepind har været vågen over for unge talenter. I 1724 har han fundet en 18-årig husmandssøn fra Ballerup, „som har eet got greb paa Instrumenter, och er et svag spæ[d]lemmit mennishe, der iche har lyst til bondestand, men af naturen til musiquen“. Han beder derfor Kancelliet om, at karlen kan frigøres fra sin stand, og synes at have fået medhold.⁷³

Læredrene har været billig medhjælp, men ellers måtte man falde tilbage på familien. Som tidligere nævnt var to sønner oplært i professionen - formodentlig de to, Fridrich og Conrad, der blev konfirmeret på Frederiksberg i oktober 1741, og hvoraf Conrad senere blev musikantervend i Nakskov. Sådan et familieorkester hører vi om, da Kurrepind spillede med sine to sønner og to læredrenge ved et 3-dages bondebryllup i Valby i 1741.⁷⁴

Da efterfølgeren J. G. Gronemann i 1743 - to år efter Kurrepinds død - blev sat i skat, gav embedet stadig ingen faste indtægter. Gronemann kunne næppe tjene det fornødne til sig og sine folk. Han havde en svend, to læredrenge og en tjenestepige, men svenden logerede ikke hos ham.⁷⁵

Havde Kurrepind således kun ringe mulighed for at påvirke sine indtægter, kunne han i stedet prøve at formindske sine udgifter i form af skatter og andre borgerlige pligter.

Han prøvede at slippe for indersteskat, og opnåede fra 1732 en fast nedsættelse til under halvdelen, idet amtmanden indrømmede, at musikanten alene havde privilegium på et eneste amt, hvorudi ingen købstad fandtes.⁷⁶ Tre år senere protesterede Kurrepind mod at skulle betale familieskat, og påberåbte sig, at han allerede betalte grundskat af sit hus „hvortil ey er meere Jord end en Kaalhaug“.⁷⁷

Andre pligter, end de pekuniære, kunne være tyngende. Kurrepind havde stedse to soldater indkvarteret, men var i 1732 kommet under vejr med et kongeligt reskript fra 1718, der gav indkvarteringsfrihed for købstædernes organister og musikanter. Han skildrede for amtmanden, hvordan hans hus næppe var stort nok til hans egen familie. Svende og drenge måtte ligge på loftet, og det plagede ham, „...at Soldatterne skal lige udj Min Stue hos mig og Kone Samt Børn“. Det vides ikke om hans klage hjalp, men året efter gav amtmanden ham i princippet ret - dog skulle han først slippe, når han ophørte med sit ulovlige krohold. Samtidig blev han fritaget for at lade nogen møde for sig ved jagten - en forpligtelse, hvis nøjere indhold vi ikke kender.⁷⁸ Kurrepind var også generet af en ny ordning, der betød, at landsbyernes beboere skiftedes til at holde nattevagt. Så havde han ikke sine folk ved hånden, hvis han skulle gøre opvarthning på landet, sagde han. Regimentsskriveren påpegede, at ordningen var til alles bedste imod brand, tyveri m.m. Kurrepind var den eneste i hele amtet, der ville unddrage sig, og det var så meget mere mærkeligt, som der i hans eget hus „for nogle Aar [siden] ved Natte tide Grusom blev Myrdet fire Mennisker“! Begivenheden, hvor to fodgardere øvede rovmord på en hel familie, fandt sted i 1727 og afstedkom iøvrigt en skillingsvisse.⁷⁹

Kurrepind kunne nok have brug for lidt ekstra penge mellem hænderne. I begyndelsen af 1730'erne anklages han som nævnt flere gange for ulovligt krohold. Da to af politiets „Ober Visiteurer“ foretog inkquisition på Frederiksberg den 18. april 1732, afslørede de Kurrepind i brygning med 7 skæpper malt. Naboerne berettede desuden, at han holdt offentligt værtshus - „som og af alle omstendigheder i Huuset, med Borde og Bencke, Kruuse og Kander og Kejlebane ved Huuset, nock kunde slutes at være Sandt“!⁸⁰

Privilegiet 1716

Siden 1704 havde Steen Isachsen og Jørgen Christensen Taa i fællesskab bestridt embedet som privilegerede instrumentister på landet i Københavns amt. De døde imidlertid af den pest, der i 1711 bortrev næsten en trediedel af Københavns befolkning. En hoboist og en garder ansøgte om embedet, og selv om Danmark nu var kommet med i den Store Nordiske Krig, tog Konseilet sig tid til at behandle sagen, og mente endog, at måtte indhente amtets erklæring. Det blev amtsforvalter Jochum Friderich Rhode, der kom til at besvare forespørgslen i juli 1713, og han mente kort og godt, at bønderne ikke behøvede nogen privilegeret musikanter. Den slags var kun bonden til ruin, det var bedre, at de levede efter deres gamle skik og nøjedes med „en tromme og en bondefejle“ [dvs. fedel] - især da „det er dem ei saa meget at gjøre om Konsten, som Klangen“. Derved kunne gilderne også begrænses til en dags tid,

da ellers naar Musicanter kommer til Bønder Bryllupper og andre Giestebuder indfinder sig mange folk der gierne holder Ugen ud, eller i det mindste saa lenge der er at fortære,

hvor over Bunden bliver sinket fra sit arbeide og meere vant til fylderie, deris Heste med at hente Giester og Spillemænd fra og tilbage til Kiøbenhafn igien, saa foriagede, at de ei til Arbejde Kand bruges i lang tid, ja det gandske Byes folk tager sig intet arbejde for, saa lenge den lystige forsamling er hos dem, og i saa maade forøder Bunden sit gods, uden eftertanke, sin Hosbond til skade, det Bonden i lengden maa fortryde.⁸¹

En så veltalende betænkning kunne hverken Konseilet eller kongen andet end bifalde.

Et par år senere ansøgte Peder Kurrepind, men fik af samme grund afslag i oktober 1715.⁸² Han gav dog ikke op, men ansøgte igen allerede nogle få måneder senere:

Stormægtige Allernaadigste Arve Konge og Herre.

Den liden tieniste, Deres Kongl: May^{te} allernaadigst bevilgede Steen Isaachsøn og Jørgen Taae, paa Kiøbenhafns Ampt, til Brylluper, Barseler og andre Vertskaber, hvor det kunde begieris, med Musicaliske instrumenter at opvarte, har nu, siden deris Dødsfald af Contagionen, været vacant, hvorfor ieg, Deris Kongl: May^{te} fattige Undersaatt, der paa andre maader, end Ved slige instrumenter, icke Veed at faae det daglige Brød til mig og min fattige Huustru, allerunderdanigst er bønfoldende, denne liden tieniste allernaadigst at nyde, som ieg med mine Folck, der til antaget Kand blive, uden Klagemaal skal opvarte; herpaa udj min Yderste Armod forventendes Deris Kongl: May^{te} Allernaadigst Bønhøring af

*Deris Kongl: May^{te}
Allerunderdanigste og tro
pligtskyldigste Arve Undersaatt*

*Kiøbenhafn
d: 11 Jan: 1716*

Peder Kurrepind

Vi ved ikke, om der var andre ansøgere, men en så kortfattet ansøgning kan ikke alene have skaffet ham stillingen. Han må have haft særlige forbindelser i Kancelliet eller Konseilet - og det lyder jo også sandsynligt, når vi betænker hans relationer til den afdøde storkansler, hvis datter nu boede i København. Tre uger senere udstedtes privilegiet.⁸³

Vi, Friderich den Fierde, af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsteen, Stormarn og Ditmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst; Giøre alle vitterligt, at Vi, efter allerunderdanigst ansøgning og begiering, allernaadigst haver bevilget og forordnet, saa og hermed bevilger og forordner, at Peder Kurrepind maa herefter med sine Folk og musicalske Instrumenter for billig betaling opvarte og betiene alle og enhver udi Kiøbenhafns Amt paa Landet, som hans tieniste kunde behøve og begiere; Hvorimod forn^{te} Peder Kurrepind skal være til forpligtet sig derudinden tilbørligen at skicke og forholde og der foruden et Huus paa Vores Grund her i Amtet antage, naar det hannem af Vores Amtmand bliver anvist; forbydendes alle og enhver her imod, efter som forskrevet staaar, at hindre eller udj nogen

maade forfang et gjøre, under Vor Hyldest og Naade. Givet paa Vort Slot udi Kiøbenhavn den 31 Januarii Anno 1716.

*Under Vor Kongelige Haand og Siegnet
Friderich R / Wibe*

Så kortfattet det er, fortæller privilegiet os dog en del ting, både ved hvad det siger, og hvad det underforstår.

Kurrepind må opvarte *for billig betaling*, men han kunne selv sætte prisen. Uprivilegerede musikanter måtte godt spille, *så længe der ikke blev betalt for det*. Sådan blev bestemmelsen i hvert fald fortolket af amtmanden, da Kurrepind i 1728 klagede over fuskere.⁸⁴

Det geografiske område defineres klart nok - Københavns amt - men musikantens publikum betegnes blot *alle og enhver*. Som nævnt kunne adelige og officerer sno sig udenom. Men da Kurrepind i 1719 søgte om at måtte få eksklusivt privilegium, præciserede Kancelliet, at det ville være „ey alleniste præster, Fogder och andere til præjuditz, men endoch Stads Musicanten, som er een habil Musicus.“⁸⁵ Det synes altså underforstået, at præster og fogeder havde nogle særrettigheder, uden at vi ved, hvad der hentydes til. Et kgl. reskript af 27. marts 1711 bestemte, at universitetet, hof- og militæretaten havde ret til egne privilegerede musikanter.⁸⁶ Det vedrørte primært staden København, men havde dog udløbere i amtet. Grever og baroner havde hævde på selv at udnævne musikanter over deres godsområder. På visse kroer var det praksis, at bruge uprivilegerede spillemænd, men dette var dog et omstridt problem. Endelig kom der den 29. december 1732 en kgl. forordning, som tillod militære, der var aftakket i nåde, at nedsætte sig og arbejde med alt, der ikke direkte hørte under købstædernes laug, „med deres egne Hænder“.

Kurrepinds forgængere havde i 1699 og 1704 fået privilegium af samme indhold, men med en vigtig tilføjelse: De måtte opvarte „alleene indtil videre allernaadigste anordning“,⁸⁷ dvs. de havde *privilegium exclusivum*. Kurrepind følte hurtigt denne mangel, og allerede i begyndelsen af 1717 ansøgte han Kancelliet om, at hans privilegium måtte udstrækkes, sådan at ingen - under trussel om ti rigsdalers straf - måtte antage andre end ham til værtskabers opvartning.⁸⁸ Han søgte yderligere mindst fire gange frem til 1728 om at måtte få denne eksklusive rettighed,⁸⁹ men opnåede aldrig at få den indføjet i privilegiet. Ingen fuskere måtte spille, men Kurrepind måtte leve med, at visse befolkningsgrupper og andre privilegerede musikanter var unddraget hans embede. Det tilsyneladende så universelle privilegium blev modgået af en række særrettigheder på en ret uigennemskuelig måde.

Bevillingen stillede Kurrepind et hus på kongens grund i udsigt. I 1728 var det den eneste mulighed for at forbedre hans kår, som amtmanden kunne se.⁹⁰ Men året efter måtte Kurrepind selv købe et hus på Frederiksberg, så løftet synes aldrig at være indfriet.

Det indgik som fast bestanddel af den københavnske stadsmusikants bestalling, at den der brød privilegiet, skulle bøde 10 rigsdaler hver gang.⁹¹ Kurrepind havde som nævnt også prøvet at få indført en straf på 10 rdl. Han ansøgte i 1722 Kancelliet om dog at måtte få indført en fast bøde på 4 rigsdaler, så han „ey med langvarige processer skal

udmattis“.⁹² Det lykkedes heller ikke ved den lejlighed, men han stillede flere gange senere et lignende krav. I 1728 lykkedes det ham at få amtmanden til at fastsætte, at gårdmænd skulle bøde en rigsdaler og husmænd fire mark til de fattige i påkommende tilfælde, foruden at de „utilladelige spillemænd“ skulle have deres instrumenter konfiskeret.⁹³ I 1736 hed det, at fuskere kunne forvente „efter Sagens beskaffenhed med Penge eller paa Kroppen exemplariter at vorde straffet“.⁹⁴ Lignende bestemmelser kendes fra hele landet, men bøderne størrelser varierer en hel del, som vi også ser her.

Sammenlignet med stadsmusikantprivilegier i resten af landet, adskiller Kurrepinds sig altså først og fremmest ved ikke at omfatte forpligtelser over for bystyre, latinskole eller kirke. Ellers ligner det ved sin blanding af udtalte og underforståede (sædvane-mæssige) bestemmelser andre kongelige privilegie-konfirmationer i samtiden.

Kurrepinds privilegium er blevet forkyndt ved Københavns og Tårnbys birketing i 1716. Derimod synes schouten i Store Magleby at have ignoreret det ved Hollænderbyens birketing, hvilket førte til en kontrovers i 1725. Også amtmændenes resolutioner til støtte for Kurrepind imod fuserne er blevet lyst ved birketingene. Men datidens retssystem byggede endnu i høj grad på det „akkusatoriske“ princip, hvor borgeren selv skulle bringe lovovertrædere for retten (modsat nutidens „inkvisitoriske“ princip, hvor en politimyndighed har til opgave at påse dette). Eet var det retslige grundlag, noget ganske andet var den daglige virkelighed.

Forholdet til stadsmusikanten i København

Peder Kurrepind blev truet i sin næring fra tre sider: Fra andre privilegerede musikanter, fra militære hoboister og fra bondespillemænd.

Af andre privilegerede musikanter stødte han først og fremmest sammen med stadsmusikanten i København. Vi kender f. eks. ikke til, at der var stridigheder med de øvrige nabadistrikters privilegieholdere: Stadsmusikanterne i Helsingør, Hørsholm og Roskilde.

København havde i 1710 ansat *Jost Henrich Beckstedt* som stadsmusikant.⁹⁵ Han var en utrættelig forkæmper for sine rettigheder og en meget dygtig musikanter, der var vellidt af magistraten og politimester J. B. Ernst. Staden havde adskillige jurisdiktioner, og Beckstedt var ud over at være magistratsansat stadsmusikant også privilegeret musikanter for Universitetet (1712) og Søetaten (1723).

Beckstedt prøvede uafladelig at udvide sit embedes grænser. Allerede i februar 1717 - kun et år efter sin tiltrædelse - klagede Kurrepind til Danske Kancelli over, at Beckstedt gjorde ham indpas, især ved gæstgiveriet Gyldenlund (det senere Charlottenlund) og på „Papirmøllen“ (Strandmøllen nord for Tårnbæk). Kurrepind bad, at den slags generelt måtte forbydes stadsmusikanten, og han gik i offensiven ved at foreslå, at han selv måtte spille i hovedstaden til „smaa forsamlinger“. Beckstedt henholdt sig imidlertid til Kurrepinds ømmeste punkt, at han ikke udtrykkelig havde eksklusivt privilegium, og stadsmusikanten hævdede, at de pågældende folk på Gyldenlund og Papirmøllen var af den karakter, at de kunne tage, hvem de lystede. Kancelliet besluttede - måske salomonisk, men noget uklart - at enhver skulle forblive ved sit privilegium.⁹⁶

I 1719 følte Kurrepind sig igen nødsaget til at klage over, at Beckstedt gjorde ham indpas. Sagen kom helt op i Konseilet, som afviste at give Kurrepind eksklusivt privile-

gium, og nærmest tog Beckstedts parti. Kancelliet havde indstillet til Konseilet, at Beckstedt „er en meget goed Musikus og har kun slette Kor heri staden formedelst de Militaire og andre betager ham brødet“.⁹⁷

Det sidste var i hvert fald ikke forkert, selv om man jo kunne synes, at det ikke behøvede at komme Kurrepind til skade. Året efter indgav Beckstedt en udførlig redegørelse for hele sin situation til Kancelliet.⁹⁸ Blandt de mange, der gjorde ham indpas, nævnte han også Kurrepind, og undlod ikke endnu engang at fremhæve dennes privilegiums manglende eksklusivitet. Selv var han med sine 6 svende og 4 læredrenge ved at blive ruineret(!), og som dokumentation for den påstand opgjorde han, hvor få af Københavns bryllupper han havde spillet til de sidste fire år:

Bryllupper ialt i hele staden:	Heraf har Beckstedt spillet til:
1716: 851	66
1717: 799	64
1718: 733	76
1719: 657	61
I alt: 3040	I alt: 267

Selv om Beckstedt ikke nævner, at der ikke nødvendigvis har været musik - og slet ikke betalt musik - ved alle disse bryllupper, så er det alligevel et talende vidnesbyrd om, hvor meget større forholdene i byen var end i amtet. Senere fik Beckstedt iøvrigt politimesterens ord for, at der i en periode på lidt over tre år - fra 1720 til begyndelsen af 1723 - havde været 2126 ulovlige musikopvartninger i København.⁹⁹

Stridighederne gik videre, og Kurrepind bed fra sig. I 1722 forsøgte han igen at gå direkte til Kancelliet med en klage over stadsmusikanten og et forslag til sine kårs forbedring. Konseilet kom atter i arbejde, men mente blot, at amtmanden måtte håndhæve Kurrepinds privilegium.¹⁰⁰

På dette tidspunkt var Kurrepind indviklet i sin største strid med Beckstedt. Den blev ført ved tre forskellige domstole og strakte sig over tre år.

Den 8. oktober 1720 holdt enken på Vibenshus bryllup med Lauritz Esbørnsen, og de havde bestilt Kurrepind og hans folk til at levere musikken. Midt under festen ankom Beckstedt imidlertid. Med tre politibetjentes hjælp „indrængte“ han sig med sine folk, forbød Kurrepind at spille og „bortdrev“ ham. Denne krænkelser kunne Kurrepind ikke lade sidde på sig, og han stævnedes Beckstedt for *Politi- og kommercekollegiet*.¹⁰¹ Efter fire retsmøder i februar-marts 1721 blev der afsagt den dom, at affæren retteligt måtte behandles ved *Københavns byting*.

Her gik sagen straks videre. Beckstedt mente sig i sin gode ret, fordi brudeparret hørte til Trinitatis kirke, hvor de også var viet, og fordi han formodede, at Vibenshus lå på stadens grund. Han fremhævede, at Kurrepinds bestalling „icke saa expræsse og med tydelig ord forbyde nogen at gjøre Ham Indpas, som den Eenfoldige det vil see og læsse“, og han fremlagde „nogle, efter sin formeening, tienlige beviiser om gamle Og fortiede opvartninger, som Kurrepind paasiges tilforne her i byen at have forrettet“. Beckstedt fik tingsvidne (dvs. retsligt referat af, hvad der var foregået under vidneafhørin-

gerne) i maj 1721, og da dommen endelig forelå den 22. juni 1722, blev han frikendt.¹⁰²

Udfaldet var helt uacceptabelt for Kurrepind. Ikke blot var der sket indpas i det, som det kongelige privilegium tillagde ham at nyde på Københavns amt. Han var også trukket fra en domstol til en anden „sig til overmaade stoer bekostning og Penge spille“ - og i det hele taget tilføjet „stoer Spot og Blame“. Han vovede derfor at indbringe sagen for *Københavns rådstueret*, idet han både anklagede stadsmusikanten og de tre politibetjente.¹⁰³ Sagen kom op på ikke mindre end 25 møder (hvor den dog i en del tilfælde blot blev forlangt udsat) fra oktober 1722 til august 1723. Musikanternes prokuratorer fremlagde talrige skriftlige indlæg, og Beckstedt producerede kontrastævning. Beckstedt var klar over, at Kurrepind ville „formeene ham opvartning med musiqve på ambtet“,¹⁰⁴ og dette principielle aspekt (foruden at taberen efterhånden skulle betale ret store sagsomkostninger) er vel grunden til, at striden blev så langvarig og indædt. Kurrepind kunne imidlertid bevise, at Vibenshus virkelig hørte under Københavns amt, og dommen den 23. august 1723 fastslog, at ingen måtte gøre Kurrepind „Hinder eller Forfang i nogen maade“ dér. Beckstedt havde derfor „handlet meged uforsvarlig imod Peder Kurrepind, ved at hindre ham fra sin lovlig fortieniste paa dette ommelte Brølup, Toucheret Ham i sine tilladelige forrætninger og for aarsaged ham Pengespilde ved Vitløftig Rættergang og Trætte“. Hvad derimod angik „Parternis øvrige despüter om den Indpas de ellers tilforn kan have gjort hinanden“, fastslog dommen, at da de ikke var blevet påtalt i tide, „gaar de liige op imod hin anden.“ Men resultatet blev, at Beckstedt måtte udrede i alt 50 rigsdaler, heraf 10 rdl. i erstatning for fortjenesten ved brylluppet og 16 rdl. for „den ubillig tilføyede Tort“.

Som man forstår, var det en vigtig principiel sejr, Kurrepind her vandt. Om Beckstedt i længden ville rette sig efter dommen, ved vi ikke. Han døde et halvt år senere.

Kurrepind synes at være kommet bedre overens med Beckstedts efterfølger *Andreas Berg*. Vi har kun en enkelt gang fundet en uenighed mellem dem behandlet af myndighederne. Vesterbro lige uden for Københavns volde blev i 1737 henlagt til Frederiksberg i kirkelig henseende. I 1739 blev Kurrepind engageret til at spille til et bryllup på Vesterbro, men han var i tvivl om sin ret og fandt det bedst at bede amtmanden om tilladelse i forvejen. I begyndelsen af 1740 ansøgte han imidlertid Kancelliet om en generel tilladelse til at spille for Vesterbros beboere. Københavns magistrat udtalte sig imod, idet Vesterbro stadig hørte under stadens jurisdiktion, og den mening tilsluttede Konseilet sig den 7. april 1740.¹⁰⁵

Det lykkedes aldrig Kurrepind at udvide *sit* embedes område. I 1740 forfægtede han jo også det stik modsatte princip af, hvad han fik gennemtrumfet overfor Beckstedt i 1723. Men hvad betyder principper, når indtægterne - som Kurrepind anførte i sin ansøgning til Kancelliet - i nogle år havde været så ringe, at han „med fattige Hustrue oc umyndige Børn ikkun kummerligen har haft livets ophold“?

Forholdet til de militære musikanter

Man havde fra gammel tid haft trompeter og pauker ved hoffet og rytteriet, mens fodfolket måtte klare sig med piber og trommer. I begyndelsen af 1670'erne besluttede Christian V, at de regimenter, der havde råd, kunne anskaffe sig *skalmejebløesere*. Den i 1658

oprettede livgarde fik lov til at have seks. Kort efter 1700 indførte Frederik IV det nye instrument obo i livgarden og grenaderkorpset, idet hvert regiment skulle have seks. Musikerne blev kaldt *hoboister*, et navn, der blev hængende i et par hundrede år, selv om de snart også spillede andre instrumenter (valdhorn, fagot, trompet). Hoboisterne havde stor kongelig bevågenhed i Frederik IV's tid indtil 1730, og de deltog i hofmusikken. Efterfølgeren Christian VI var ikke specielt interesseret i militær og militærmusik.¹⁰⁶

Det var, som tidligere nævnt, ofte hoboister, der ansøgte om - og fik - stadsmusikantembederne. Både Kurrepinds musikantersvend og privilegerede efterfølger Jørgen Christian Borchsenius og den virkelige efterfølger i 1741, Johan Georg Gronemann, var hoboister ved livgarden.

Hoboisterne var altid ude efter lidt ekstraindtægter, og de kom derfor let i strid med de privilegerede musikanter. Desuden var aftakkede militærmusikere i almindelighed tilbøjelige til at fortsætte med at spille, hvor de blev begæret til værtskaber. Begge dele var almindelig kendt. Da organisten i Korsør i 1703 fik privilegium til også at spille til borgernes fester, blev det udtrykkeligt sagt, at hverken militærmusikerne eller andre måtte gøre ham indpas.¹⁰⁷ I 1720 havde stadsmusikanten i Næstved klaget over, at fuskere, så vel militære som andre, indsneg sig til bryllupper og barsler, og Danske Kancelli indskærpede amtmanden, at han måtte straffe den slags med bøder.¹⁰⁸ I Kalundborg var den rent gal i 1723. Her spillede en aftakket underofficer, der var bonde på Skt. Jørgensbjerg, overalt i amtet til bryllupper og barsler for betaling. Også i dette tilfælde blev amtmanden pålagt at skride ind og håndhæve stadsmusikantens privilegium.¹⁰⁹

Retstilstanden var ikke helt gennemskuelig. For det første beskyttede Frederik IV som sagt af al magt sine hoboister. For det andet begyndte de tidligere så strenge laugsprivilegier at gå i opløsning. Plakaten af 20. februar 1717 bestemte, at soldater og båds-mænd, der havde været i kongelig tjeneste og havde lært et håndværk, efter ansøgning kunne nedsætte sig og ernære sig deraf, dog uden at holde svende. Dermed var der slået hul i laugenes rettigheder. I 1732 forordnedes i forlængelse heraf, at stort set enhver militærperson ved landetaten (fra 1738 også søetaten), der var aftakket i nåde, måtte nedsætte sig hvor som helst og ernære sig med sine egne hænder. De fik endog skattefritagelse, sålænge de ikke direkte drev borgerlig næring i købstæderne.¹¹⁰ Musikantprofessionen var ikke længere 100% beskyttet.

I København gjorde hoboisterne ved garnisonen og Holmen uafsladelig stadsmusikanten indpas. Ved reskript af 27. marts 1711 fik de et vist medhold: Hof- og militæretaterne samt universitetet fik lov til at benytte hvilke musikanter, de ville, og stadsmusikanten havde kun eneret på de bryllupper, hvor bruden var af borgerskabet og brylluppet stod i et borgerligt hus.¹¹¹ Beckstedt klagede naturligvis over sine upriviligerede konkurrenter, således i 1714 over „en Del Fuskere, bestaaende af Skalmеjеblæsere ved Holmen, Soldater, Baadsfolk, Haandværksbursch og andre ledige Personer“ og i 1715 over mere end hundrede personer, „bestaaende af en Del Artilleribetjente, Soldater, Tamburer, Baads-mænd og andre Løsgængere“ foruden de ved garnisonen ansatte.¹¹² Men først efter hans død blev der med forordning af 10. marts 1725 genoprettet mere ordnede tilstande, idet stadsmusikanten atter fik eneret på al opvartning i borgerlige huse.

Kurrepind mærkede naturligvis også de københavnske militærmusikere. Da han i 1732 klagede til magistraten over, at stadstambourerne ofte lod sig bruge på hans distrikt

med deres musik, blev de kaldt til møde på rådhuset. Her blev de befalet fremover ingen indpas at gøre ham - hvad de også lovede, med mindre de havde hans „Seddel og Tilladelse“. ¹¹³ Kurrepind synes imidlertid mest at have været plaget af de landlige militærmusikere, hvad enten de var i aktiv tjeneste eller aftakkede.

Da han i begyndelsen af 1728 havde besluttet sig til at forlade sit embede og søge andet brød på grund af fuskernes utallige „indpas og fornærmelser“, indbefattede det også militærmusikerne. ¹¹⁴ Amtmanden indgav betænkning om sagen til Kancelliet og konkluderede: „Hvis hand [Kurrepind] ellers kand vide at angive Fuskere paa hans Proses, som ikke ere af Militien, der sig fornemmelig om Sommeren opholder ved Kroerne j Lyngbye, Friderichsdal oc slige Stæder, noget at fortiene med en Fiol, skal efter samme vorde Jaget oc dem Instrumenterne fratages“. Amtmanden undtog altså udtrykkelig de militære, men Kurrepind følte sig stærkt opmuntret. Et par måneder senere indsendte han sin store specifikation over de halvandethundrede gæstebuder, der var blevet ham ulovligt frataget, og 25 af de værste fuskerspillemand - en liste, vi skal behandle nærmere nedenfor. Han angav ganske vist først og fremmest landbospillemand, men betonedes dog flere gange, at han dagligt led indpas både fra disse og fra „de Soldatter, som ligger udi Løndbye [Lyngby], Friderichsdall Kroe og Fasandhaugen ved Jæggersborg“. Blandt spillemandene var iøvrigt en Olle Dragon udi Kirke Værløse. ¹¹⁵

Vi har et malende eksempel på, hvordan disse soldater optrådte på kroerne i Lyngby i 1731. I juni var det kommet amtmanden for øre, at der var forøvet „utilladelig Spil og Dantzen“ på Sorgenfri kro. Det stred både mod forordningen af 17. oktober 1730 om, at al spil og leg indtil videre skulle ophøre efter Frederik IV's død, og mod politiforordningens forbud mod krophold på sabbaten. Birkedommer Jens Gysting tog straks derud i egen høje person. Han fandt „efter nøye Inqvisition“ ud af, at ulovlighederne var foregået forrige lørdag, ikke på Sorgenfri, men på messieur Foscams kro ved den første kongeport. To indsidere fra Lyngby ved navn Frederik Andersen og Gamle Andreas havde tillige med en grenader under livkompagniet ved navn Martin Hofman „brugt deris Instrumenter af Fioler og Valt-Horner“ fra eftermiddag og til klokken ni om aftenen. Ud over husets egne folk, havde der også været personer „fra Kiøbenhafn, der af Byen eller anden stedz fra“. Men ikke nok med det! Birkedommeren fandt ud af, at disse spillemand tilligemed to andre soldater, nemlig Thomas Helbusch fra prins Carls regiment og Nicolaj Gertz fra oberst Volckersams regiment, „opholder sig mest udi Lyngby, gaaer omkring adskillige Steder og spiller baade om Søgne- og Hellige-Dage saavel udi Friderichsdals-, som Foscams- og Sorgenfries- Kroer, udi hvilcken sidste leg i gaar ved denne Inqvisition forefandt dem samlede i sterck Bevegelse med deris Instrumenter“. ¹¹⁶ I dette tilfælde blev Kurrepind ikke gået for nær, for begivenhederne fandt som sagt sted midt under sørgeåret efter Frederik IV's død. Men i 1736 førte han retssag mod en anden kromand, Hans Kock på Tårbæk kro. ¹¹⁷

Mester Kock var stævnet for at have brugt „utilladte Spillemand“ ved sit eget barselsgilde 17. november 1735, ved sin kælderpigens bryllup med en favnsmed 4. maj 1736 - og iøvrigt „for det stedse ved lige holdende spil hver dag udi sit Huus“ imod Kurrepinds privilegium. Endvidere havde Kurrepind stævnet de pågældende spillemand, der alle boede i Lyngby: Thomas Ellebusch, Johan Hasel og Hendrich Hoffmann. Thomas må interessant nok være den samme, som birkedommeren afslørede hin junidag i 1731.

Som vidner optrådte Hans Kocks bryggerkarl og to andre af Kocks karle.

Kromanden nægtede pure, at han nogensinde selv havde bestilt de indstævnede spillemænd eller betalt dem den mindste skilling. Det havde gæsterne gjort, og det havde han ikke kunnet hindre uden at drive næringen fra sit hus. Det kunne vel ikke være meningen, at han skulle straffes for, at hans gæster gjorde sig lystige og tiltog sig det spil, der var nærmest ved hånden - særdeles når ingen privilegerede musikanter kunne fås, „og deres Muusique til med og kun duer lit“! Spillemændene var *aftakkede krigsfolk*, og dem tillod forordningen af 29. december 1732 jo at ernære sig på hvad måde, de ville. Iøvrigt havde Kock aldrig hørt, at Kurrepind „i mindste maade“ havde forbudt disse aftakkede krigsfolk at spille. Mester Kock syntes nok, det var forunderligt, om sådanne folk ikke måtte lade sig bruge i traktérhuse, og han spurgte, hvorfor Kurrepind så længe havde tiet stille, da det var bekendt nok, at der både i hans tid og før havde været spil i Frederiksdal, Fasanhaven, Klampenborg, Tårnbæk og andre deslige lyststeder.

Tjenestekarl Jens Wernergreen bevidnede, at de tre spillemænd havde „den meeste tid udi afvigte Sommer opholdet sig udi Taarbecks kro og spillet for Giæsterne“. Men iøvrigt havde både han og de to andre vidner en påfaldende dårlig hukommelse, når det drejede sig om den centrale spørgsmål: Hvem der havde bestilt og betalt spillemændene.

Kurrepind krævede erstatning for sin tabte fortjeneste og sagens omkostninger betalt. Birkedommer Jens Gystings dom kendes imidlertid ikke.

Godsmusikanter

Vi har tidligere været inde på, at det i 1700-tallet var praksis mange steder, at grever og baroner selv udnævnte musikanter over deres godsområder. Som regel var det en intern affære; grev Schack på Schackenborg synes at have været den eneste, der (fra 1739) fik kongelig konfirmation på sit valg.¹¹⁸

Egnen i nærheden af hovedstaden - København, Frederiksborg, Hørsholm og Kronborg amter - var på Kurrepinds tid domineret af krongods. Der var hverken grevskaber eller baronier. Københavns amt havde ni hovedgårde: Katrinebjerg, Hjortespring, Hovgård, Husumgård, Gentoftgård, Jægersborg, Frederiksdal, Dronninggård og Edelgave¹¹⁹ - men heraf var halvdelen i kongelig besiddelse. Det er uvist - men vel usandsynligt - om de private ejere af Katrinebjerg, Edelgave, Hjortespring og Husumgård selv udnævnte musikanter over godsområdet.¹²⁰ De to sidste kom iøvrigt i kronens eje i 1738. Vi hører aldrig om, at Kurrepind stødte sammen med godsmusikanter.

Hørsholm birk havde i slutningen af 1600-tallet hørt til Københavns amt, men overgik år 1700 til Kronborg amt. I 1730 skænkede Christian VI Hørsholm som et eget amt til dronning Sofie Magdalene. Hun udnævnte selv musikanter, således i 1739 Jørgen Kruhl, der havde været adjunkt hos sin afdøde forgænger Niels Børgesen.¹²¹ Måske har noget lignende været tilfældet på andre kongelige slotte?

For at belyse problematikken vil vi gøre en lille ekskurs til det godsrige Fyn. Her viser det sig, at på alle de syv grevskaber og baronier, der blev oprettet mellem 1671 og 1720, beskikkede lensbesidderen selv godsmusikanter. Det kunne godt være en stadsmusikant, men da efter særlig ansøgning. Det samme var tilfældet på flere af de senere oprettede len.¹²² Tre eksempler er illustrerende:

Stadsmusikanten i Odense, Åge Simonsen Falk klagede i 1719 til Kancelliet over, at baron Malta von Putbus havde forbudt ham at spille på godserne Einsidelsborg og Kørup (Odensegård amt) og i stedet havde beskikket en fuser. Falk påberåbte sig, at baronerne i Nyborg amt tillod stadsmusikanten i Nyborg at spille på deres områder. Putbus forsvarede sig med, at baroniet intet havde med amtet at bestille, og Konseilet resolverede, at hvis baronen ville holde „en à parte Instrumentist“ på sine gårde, „kand en anden vel ikke derudi gjøre nogen indpas“. Den beskikkede fuser måtte blot ikke betjene folk andensteds fra med musik.¹²³ For så vidt en klar afgørelse til støtte for baronen imod stadsmusikantens privilegium.

I 1747 havde fire godser i Nyborg og Tranekær amter ansat egne musikanter. Det besværede stadsmusikant Jacob Lauritzen Wandel i Nyborg sig over til Danske Kancelli. Grev Conrad Ditlev Reventlow forsvarede sig med, at denne rettighed var en følge af „langt høyere i de Grevelige og Friiherrlige Allerdernaadigst forundte Privilegier“ (af 25. maj 1671). Grev Frederik Ahlefeldt på Tranekær argumenterede på samme måde, at når grever og baroner havde ret til at ansætte gejstlige og retsbetjente, så måtte de også kunne beskikke et så lille embede som musikanter. Kancelliet resolverede i første omgang, at Wandel skulle forblive „ved Lands Lov og Ret“, men da han insisterede, bevilgede man ham fri proces til at føre sin sag „igennem alle Retterne“. Hverken Kancelliet eller Konseilet ønskede selv at afgøre det juridisk spegede spørgsmål. Efter denne halve sejr fik Wandel imidlertid kolde fødder. Han skrev tilbage, at han ikke formåede at udføre sagen mod så mægtige kontraparter - nemlig greverne Reventlow og Ahlefeldt, baron Brockdorf og kaptajn Brahe. Sagen fik derfor næppe nogen retslig afklaring ved denne lejlighed.¹²⁴

I 1781 klagede stadsmusikant Johan Jacob Rebach i Odense til Kancelliet over, at grev Wedell-Wedellsborg havde erhvervet et gods, der tidligere hørte til Assens amt, og lagt det sammen med grevskabet Wedellsborg, samt at baron Adam Christopher Holsten havde oprettet et baroni på Langesø. I begge tilfælde havde godsejerne ansat fuskere til at levere bønderne musik, og forbudt dem at bruge stadsmusikanten, sagde Rebach. Stiftamtmanden mente, at stadsmusikanten burde beholde sine forrige rettigheder. Kancelliet besluttede - lidt svævende - at „ved det, at det eene Gods er bleven til en Baronie, og det andet lagt under et Grevskab, bør i det mindste nu værende [stads-]Musicantere ikke tabe noget af den Rettighed, de forhen havde“.¹²⁵

Retstilstanden var altså her - som på så mange andre punkter - lidt uklar. Iøvrigt er disse godsmusikanter aldrig udforsket systematisk udenfor Fyn. Kun et nøjere studium kan vise, hvilken betydning, de har haft på landsplan.

Landbosamfundets spillemænd

„Udj Friderichsberg Bye samt ved Slottet opholder sig endnu daglig eendeel Tiggere og en Spillemand, som skal være fra Slagelse...“, skrev amtmanden i 1735. De foruroligede herskaberne, og da sligt hverken kunne eller burde tåles, bad han regimentsskriveren om at få både betlere og bemeldte spillemænd væk fra byen, samt sørge for, at de i fremtiden straks blev bortjaget „og ingenlunde af Byens Indbyggere Huuses“.¹²⁶

Omstrejfende tiggere har der været mange af overalt, men Kurrepinds værste konkur-

renter på landet var bofaste. Her vil vi først fremdrage hans klager over landbosamfundets spillemænd, og dernæst analysere, hvem de egentlig var, hvor de boede, ved hvilke lejligheder de spillede, og hvilke instrumenter de brugte. Forholdene på Amager behandles kun sporadisk og det samme gælder kroerne, idet begge dele vies en særlig omtale nedenfor.

Vi kender ingen konkrete klager over bondespillemænd fra Kurrepinds første otte år i embedet. Det skyldes utvivlsomt den enkle kendsgerning, at amtsarkivet først for alvor rummer indkomne breve fra embedsmænd og privatpersoner fra 1724, ligesom også kopibøgerne over udgåede breve mangler i de pågældende år.

I de sidste 17 år af sit liv, synes Kurrepind at have foretaget tre større, koncentrerede fremstød mod landbospillemændene: 1725-26, 1728 og 1735-37.

Straks da den nye amtmand Hans Seidelin til Hagedstedgård var tiltrådt, tillod Kurrepind sig i januar 1724 „ved denne min Korte og Ringe Pen at aflege Mit Hiertelige Lyk Ønshe med Raabende Velsignelse Over Velbaarne Herre udj ald prosperits og foretagelse“. Kurrepind benyttede lejligheden til at fortælle, at selv om „Gud og Kongen“ havde forlenet ham med privilegium, så formastede „En Efter anden“ sig til dristelig at borttage hans brød, da de vidste, at han ej var trætkekær og enfoldig i lov og ret. Han vedlagde derfor kopi af sit privilegium, idet han håbede, at han fremover kunne blive „ind Rulered Paa deris Naadis Rigister og forsvar“.¹²⁷

Året efter gik Kurrepind så i offensiven. En del, som selv kunne spille, forment sig „at hafve best Rettighed dertil“, skrev han. En og anden var ham modstridig, så han måtte søge dem ved retten. Han mindede om, at privilegiet jo galdt „heele Kiøbenhafns Amt med sine Sogner og Byer, ingen at vere undtagen“, og fremhævede at det var specielt galt i Tårnby sogns landsbyer, i Hollænderbyen (Store Magleby) og Dragør samt i Frederiksberg landsby. Derfor udbad han sig nu amtmandens „meged Gunstige Resolution“ til alle vedkommende, så de ikke mere formastede sig til at bryde privilegiet.¹²⁸

Parallelt hermed klagede Kurrepind, som tidligere omtalt, til Danske Kancelli og bad om, at Majestæten ville bevilge ham eksklusivt privilegium og forordne, at fuskere fik pengebøder og instrumenterne forbrudt.¹²⁹

Amtmanden fandt snart ud af, at Kurrepinds privilegium simpelthen aldrig var blevet læst på Hollænderbyens birketing i Store Magleby, og bad hollændernes øverste myndighed, schouten Cornelis Cornelissen, om at få ordnet det fornødne. Denne svarede imidlertid, at Kurrepind og hans folk umuligt kunne bruges. Man havde derfor altid haft egne bymænd til at betjene sig.¹³⁰

Bortset fra disse særlige forhold på Amager ønskede amtmanden at støtte Kurrepind, og opfordrede ham til at levere konkrete beviser. Intet var nemmere, og den 31. marts 1726 leverede Kurrepind 14 friske eksempler på „om løbende bøndhaser, saa Kaldede bierfidlere som alletider indsniger sig baade paa brølluper og barseller“.¹³¹

- 1) 27. jan. 1726 på Viger hos fogeden i Ledøje, Morten Suensen, til hans kones barsel, „da der til 2de spillede uden mit forlof“
- 2) 2. feb. 1726 et barsel i „pestrop“ [Bistrup?] hos unge Olle Jensen, hvor Anders Hermansen, tingmand udi Ejby, spillede
- 3) 10. feb. 1726 til en trolovelse i Skovlunde hos Kiel Jensen

- 4) 2. sept. 1725 et gilde i Sundbyvester hos Peder Hansen
- 5) 4. nov. 1725 et bryllup i Tårnby med Niels Andersen
- 6) 11. nov. 1725 et bryllup i samme by „med trut“, hvor Svend Andersen fra Tårnby spillede
- 7) 16. nov. 1725 et barsel i Sundbyøster hos Niels Jacobsen Smed, hvor Svend Andersen fra Tårnby spillede
- 8) 13. jan. 1726 et barsel i Sundbyøster hos Olle Svensen, hvor Svend Andersen fra Tårnby spillede
- 9) Et bryllup i Tårnby hos Olle Povelsen, som Knud Bøgcker fra samme by har spillet til
- 10) 21. feb. 1726 en trolovelse i Hollænderbyen med Peder Espesen af Sundbyøster, som Jan Albretsen, Krillis Arri Jensen og Jan Jullman spillede til
- 11) 28. feb. 1726 en trolovelse i Hollænderbyen, som samme tre personer spillede til
- 12) 1. marts 1726 et bryllup i Hollænderbyen, som samme tre spillede til
- 13) 1. marts 1726 et bryllup i Tårnby med „lile Cornilis tieniste Pige“, som Suend Andersen fra samme by spillede til
- 14) 31. marts et bryllup i Hollænderbyen med „Tønnises daater“ fra Dragør, som Jan Albretsen, Krillis Arri Jensen og Jan Jullman spillede til.

Kurrepind nævnte også, at han havde ført adskillige langvarige processer mod en, der havde gjort ham indpas, men at han havde fået „liden Ret“ formedels „ophold og andre ind Vendinger“.

Skrivelsen har gjort så meget indtryk på amtmanden, at han allerede den 5. april skrev, at regimentsskriveren skulle lade lyse på rytterdistriktets birketing „at ingen slige Uprivilegerede ham [Kurrepind] under Vedbørlig Straf imod Allernaadigst forundte Privilegium nogen forfang eller Indpas maa gjøre“. Og så gav han regimentsskriveren ordre til at få fremskyndet Kurrepinds proces mod husmand Abraham Michelsøn i Farum. Michelsøn havde ved dom af 25. oktober 1725 tabt sagen, men havde appelleret.¹³² Det er altså sandsynligvis ham, Kurrepind hentyder til med udtrykket „langvarige processer“.

Vi ved ikke, om andre af de nævnte end Abraham Michelsøn, blev dømt.

I februar 1728 indledte Kurrepind sit næste store fremstød, og det skete igen gennem parallelle klager til amtmanden og Danske Kancelli. Noget kunne tyde på, at han ikke var helt tilfreds med amtmandens indsats. Den 25. februar klagede han til Kancelliet over, at han ikke kunne erhverve det daglige brød på grund af fuserne. Men ud over - som sædvanlig - at bede om eksklusivt privilegium, bad han også om, at amtmanden og regimentsskriveren måtte få ordre til at støtte ham.¹³³

Den 11. marts fulgte klagen til amtmanden, hvor Kurrepind, som tidligere nævnt, på grund af de „Vittløftige Processer“ mod fuskere bad om at måtte få en „attest“, så han allerunderdanigst kunne ansøge kongen om andet embede.¹³⁴ Konseilet bad om amtmandens udtalelse. Han havde aldrig nægtet Kurrepind assistance, sagde han.¹³⁵ Men

foruden at disse besværlige Aaringer har foraarsaget liden Lyst oc Leeg til Brylluper eller anden Forsamling imellem Bønderne, kand det sig vel oc hende ved et Ringe Bryl-

lup, at en Slegt[ning] eller anden Bonde Dreng, ja en Betler kand give lidet paa en Fiol for et Stykke Mad eller noget lidet, hvilket allerunderdanigst formeeenes at være tillat, saalenge ikke kand gotgiøres derfor at gives Penge, som bemelte Kurrepind kunde tilkomme.

Kurrepinds brød var „meget armeligt“, men amtmanden foreslog, at han flyttede væk fra København, „hvor alt falder kostbar“. Iøvrigt skulle han blot angive de fuskere, der ikke var militære, så skulle de blive forfulgt.

Kurrepind indleverede „Documenter med Domme og alt, samt Memorial paa hvis Gestebudder, som ere mig fra tagen til -26, og Memorial paa alle de spillemænd, som er paa amtet“!¹³⁶ Det synes ikke umiddelbart at have givet det ønskede resultat, og den 8. juni indsendte Kurrepind endnu en klage til amtmanden over, at han „stedse er skeet store indpasser, og stedse endnu daglig skeer“. Denne klage var bilagt en liste over *fester*, der var taget fra ham, og en anden liste over amtets *ulovlige spillemænd*. Man kender vist ingen tilsvarende lister fra Danmark, så vi gengiver deres indhold fuldstændigt.

Listen over fester er betegnet: *Specification Paa hvad brølluper og barseller, som er mig bort tagen siden 1718 og hidindtil, saa vidt ieg har haft erfaring om, Indtil dato*. Den er kronologisk opstillet, men mangler dog „endeel“, som han har glemt, siger Kurrepind i den medfølgende skrivelse. Han har selv opstillet den i 113 punkter, hvis indhold er (jfr. kortet, ill. 2):

LEJLIGHED			
NR	ÅR	STED	
			Barsel
1	1718	Høje Tåstrup	Barsel
2	-	Torslundemagle	Bryllup
3	-	Høje Tåstrup	Barsel
4	-	Høje Tåstrup	Barsel
5	-	Smørumnedre	Bryllup
6	-	Måløv	Bryllup
7	-	Mørkhøj	Gæstebud
8	-	Papirmøllen	
		[Strandmøllen ved Tårbæk]	Barsel
9	-	Gyldenlund	Barsel
10	-	Gyldenlund	Bryllup
11	-	Herstedøster	Mindst ti bryllupper og barsler
12	-	Frederiksbergs Amager	Vel en snes bryllupper og barsler
13	-	Store Amager	Vel en snes bryllupper og barsler
14	-	Hollænderbyen og Dragør	Bryllup
15	-	Værløse	Bryllup
16	-	Ishøj	Bryllup
17	-	Tårbæk	Bryllup
18	-	Tårbæk	Barsel
19	1719	Torslundemagle	Bryllup

20	-	Vallensbæk	Bryllup
21	-	Vridsløsemagle	Bryllup
22	-	Vasby	Bryllup
23	-	Søsum	Bryllup
24	-	Hollænderbyen	Bryllup
25	1720	Herlev	Bryllup
26	-	Frederiksdal Kro	Barsel
27	-	Amager, hos løjtnant Balman	Bryllup
28	1721	Brøndbyvester	Bryllup
29	-	Veksø	Barsel
30	-	Ganløse	Barsel
31	-	Ganløse	Fæstensøl
32	-	Farum	Bryllup
33	-	Farum	Fæstensøl
34	-	Virum	Bryllup
35	1722	Brøndbyøster	Byllup
36	-	Valby Mølle	Barsel
37	-	Lyngby	Bryllup
38	-	Gladsakse	Bryllup
39	1723	Høje Tåstrup	Bryllup
40	-	Ishøj	Barsel
41	-	Lille Værløse	Bryllup
42	-	Virum	Bryllup
43	-	Den røde Svanelejegård [Røde kro, Sundbyvester]	Barsel
44	-	Måløv	Barsel
45	-	Tubberup	Barsel
46	-	Bagsværd	Barsel
47	-	Herlev	Barsel
48	-	Herlev	Fæstensøl
49	1724	Knardrup	Bryllup
50	-	Kirke Værløse	Bryllup
51	-	Farum	Bryllup
52	-	Brøndbyvester	Fæstensøl
53	-	Ledøje	Barsel
54	-	Sengeløse	Bryllup
55	-	Frederiksdal: Hjortholms Kro	Bryllup
56	-	Fortunen uden for Vesterport	Bryllup
57	-	Farum Kro	Trolovelse
58	-	Torslundemagle	Barsel
59	-	Tåstrups Valby	Bryllup
60	-	Vallensbæk	Bryllup
61	-	Herlev	Lystighed[er?]
62	-	Frederiksdal: Hjortholms Kro	Lystighed[er?]

63	-	Svanelejegård på Amager	Lystigheder
64	-	Lyngby, Kroerne udi	Bryllup
65	1725	Torslundemagle	Bryllup
66	-	Ledøje	Bryllup
67	-	Ledøje	Bryllup
68	-	Vridsløsemagle	Bryllup
69	-	Kragehave	Bryllup
70	-	Rødovre	Bryllup
71	-	Rødovre	Fæstensøl
72	-	Ganløse	Barsel
73	-	Ganløse	Fæstensøl
74	-	Skovlunde	Bryllup
75	1726	Torslundemagle	Bryllup
76	-	Torslundemagle	Bryllup
77	-	Torslundemagle	Fæstensøl
78	-	Torslundemagle	Fæstensøl
79	-	Torslundemagle	Fæstensøl
80	-	Torslundemagle	Barsel
81	-	Torslundemagle	Barsel
82	-	Torslundemagle	Bryllup
83	-	Ishøj	Bryllup
84	-	Ishøj	Bryllup
85	-	Tåstrups Valby	Bryllup
86	-	Tåstrups Valby	Bryllup
87	-	Tåstrups Valby	Barsel
88	-	Tåstrups Valby	Bryllup
89	1727	Vridsløsemagle	Bryllup
90	-	Vridsløsemagle	Bryllup
91	-	Sengeløse	Bryllup
92	-	Sengeløse	Bryllup
93	-	Risby	Bryllup
94	-	Risby	Barsel
95	-	Bringe	Barsel
96	-	Bringe	Bryllup
97	-	Ganløse	Bryllup
98	-	Ganløse	Fæstensøl
99	-	Lille Værløse	Bryllup
100	-	Brøndbyvester	Barsel
101	1728	Kastrup	Barsel
102	-	Kastrup	Fæstensøl
103	-	Tårnby	Barsel
104	-	Tårnby	Barsel
105	-	Tårnby	Barsel
106	-	Herlev	Bryllup

107	-	Lyngby	Bryllup
108	-	Lyngby	Barsel
109	-	Herstedøster	Barsel
110	-	Ledøje	Bryllup
111	-	Vallensbæk	Bryllup
112	-	Høje Tåstrup	Barsel
113	-	Høje Tåstrup	

Den anden liste nævner 16 ulovlige spillemænd på Sjælland og 9 på Amager:

Specification Paa hvis spillemen som er paa Amtet foruden Rytterne Som liger paa Jegersborrig [„Fassandhaugen ved Jægersborg“], og Een deel af Soldatter som liger udi Lyndbye [Lyngby] og Friderichsdals Krue, som Bunden Een Effter Anden antager

1. Jens Hendricksen udi Brøndbye Vester
2. Jens Olsen udi Slagslunde
3. Lars Madsen udi Ishøye
4. Hans Pedersen udi Vresløse Magle
5. Engvol Handsen udi Brøndbye Øster [med anden hånd: gaarmand]
6. Abraham udi Farum
7. Olle Dragon udi Kircke Værløse
8. Anders Bødger udi Lille Værløse
9. Christian Nielsen udi Ballens Brynde
10. Andres Hermansen udi Eybye
11. Jens Spillemand udi Væssinge
12. Een udi Heste Øster hans Nafn Ved ieg icke
13. Erick Nielsen udi Herløv
14. Niels udi Buddinge
15. Anders udi Huusem
16. Niels Bunne udi Valbye

Paa Dragøe og udi Hollender Byen spiller

1. Jan Hiulmand af Hollender Byen
2. og Chrellis Ari Jensen
3. Jan Albretsen

Syndbye Øster og Syndbye Væster

4. Rasmus Andersen
5. Peder Espesen
6. Christian
7. Geert
8. Andres Pedersen

Torne Bye

9. Svend Andersen

Så kom der skred i sagerne! Amtmanden formulerede en resolution med overskriften „Advarsel, at ingen maa gjøre Musicant Peder Kurpind indpas i sin Tieniste“, som han pålagde regimentsskriveren og amtsforvalteren at lade læse ved Københavns amts rytterdistrikts og Tårnbys birketing. Heri hed det, at utilladelige spillemænd „j [lands]Byerne oc Kroerne“ betog Kurrepind hans brød.

*Da, til sligt at forekomme, advares hermed Undersaatterne j Kiøbenhavns Amt ... at de sig i allemaader med allerunderdanigst Lydighed, efter høistbemelte Hans Kongl: May^{ts} allernaadigste Bevilling Retter oc forholder; thj, om anderledis beviises, eragtes at en Kongens Gaardmand bør give i Straf til Sognets Fattige en Rixsdaler, oc en Husmand fire Mark, foruden at de utilladelige Spillemænd fratages oc Confisqveres deris Instrumenter.*¹³⁷

Selv om man bemærker, at Store Magleby sogn friholdes, havde Kurrepind med den skarpe resolution fået flere af sine ønsker opfyldt. Han har selv opfattet resolutionen, som at han nu havde monopol på Københavns amt.¹³⁸ Han skrev da også et rørt takkebrev til amtmanden, hvor han sammenlignede denne med „dend stoere konge Syro“, og beklagede at han selv som en fattig mand ikke kunne yde ham andet offer end „Tuusend fold Tack“ og ønsket om „ævig glæde og sahlighed“.¹³⁹

Kort efter brændte København, og Kurrepind flyttede til Frederiksberg. Efter Frederik IV's død fik Kurrepind konfirmeret sit privilegium af den nye administration, og da sørgeåret var ved at være omme indsendte han kopi til amtmanden.¹⁴⁰ Resolutionen fra 1728 synes dog at have hjulpet i nogle år.

Da Kurrepind i 1735 begyndte sit sidste store fremstød imod fuserne, var det i lige så høj grad mod kroer og værtshuse, som mod landbospillemænd. Han blev bedt om at indlevere konkrete navne, og det „inspirerede“ ham i november 1735 til at angive følgende fra de forrige måneder:

- 1) 25. sept. et bryllup i Ledøje med præstens karl: „de 2de, som jeg didhend sendte til at opvarte, bleve afviist, og Smeden derimod i samme Bye, navnli: Vincens /:som tillige med Præstens Dreng spillede til dette Brøllup:/ sagde, at hand vilde spille, om det end og var for min Næse, hvilcket de kunde sige mig, og Drengen sagde, at Præsten saaledes hafde befalet dem at spille“
- 2) 31. juli Hans Jacobsens bryllup i Sundbyvester
- 3) 18. sept. barsel hos Hans Hansen i Sundbyvester
- 4) 16. okt. Crillis Stensens bryllup i Tømmerup.

Kurrepind bad amtmanden om at indskærpe over for „vedkommende Amts- og Sogne-Betiente“, at de utilladelige spillemænd skulle forfølges - uden at Kurrepind selv behøvede at spille penge på retssager. Amtmanden udsendte straks en resolution, hvor han fastslog, at Kurrepind „alleene med sine Folk skal gjøre opvartning her i Amtet med Musicaliske Instrumenter paa Brøllupper, Barseler og andre tilladte Tilsammen Komster“, ligesom han pålagde rettens betjente at assistere amtsmusikanten. Også Hollændbyen måtte finde en ordning med Kurrepind. Resolutionen blev læst på rytterdistrik-

tets birketing 9. jan. 1736, og tingmændene blev pålagt at gøre indholdet bekendt for alle vedkommende i deres hemsogne.¹⁴¹

Det var en stor sejr for Kurrepind, ikke mindst fordi amtmanden altså eksplicit havde fastslået, at han var „alleene“ instrumentist. Kurrepind fik nyt mod, og i begyndelsen af 1736 gennemførte han *tre retssager mod fuskere*. Vi har ovenfor gennemgået sagen mod kromand Hans Kock og de militære musikanter i Tårbæk. Det drejer sig desuden om to gilder i Ledøje og Smørumovre samt to gilder i Holte og Fuglevad.

Pastor Jacobæus i Ledøje havde den 25. september 1735 holdt bryllup for sin tjenestekarl og -pige.¹⁴² Kurrepind havde jo tidligere fortalt amtmanden, at det var smed Vincent Christensen i Ledøje og „Præstens Dreng“, der spillede til brylluppet. I retten frafaldt han stævnmålet mod smeden. Husmand Søren Jensen fra Ledøje vidnede imidlertid, at ved brylluppet

indfandt sig Erich Andersen Walin, Huusmand i Sengeløse, og spillede paa sin Fiol, saavel over Middags Maaltid som og fremdelis samme Dag og Aften, samt dagen der efter, for Bryllups Giesterne, og[så] saae Vidnet, som var ved samme Bryllup, at bemelte Erich Walin loed tallerckenen efter sædvane og skick gaa omkring over bordet, paa hvilken blev lagt penge af Bryllups Giesterne, ligeledis saae Vidnet at bemelte Wallin fick betaling af de Personer som dantzede.

To andre vidner bekræftede denne sagsfremstilling. Samme Walin eller smed Vincent Christensen var ifølge Kurrepind involveret, da Morten Willumsens tjenestepige holdt fæstensøl (trolovelse) i Smørumovre den 20. november samme år. Vidnet bomand Søren Larsen havde set, at „een Person spillede paa en Fiol for Giesterne og fick Penge derfor saa vel over bordet paa tallerckenen som og siden af de Personer, som dantzede“. To andre vidner bekræftede dette, men ingen af de tre vidner, der alle var fra Ballerup, kendte spillemanden.

I den sidste af de tre retssager havde Kurrepind stævnet Lauritz Nürnberg på Fuglevads mølle for at have brugt „uberættigede Personer“ til at spille ved sin søsters andendagsbryllup den 27. november 1735 samt Bendt Gundersen i Holte for at have tilladt „urette Spillemand“ ved sin datters trolovelse den 12. februar 1736.¹⁴³ Yderligere var Hans Hasel i Lyngby og Anders Nielsen i Vedbæk stævnet for at have spillet ved sidstnævnte - og vist også førstnævnte - lejlighed.

Hvad der var foregået ved andendagsbrylluppet blev aldrig uddybet, idet hverken vidnerne eller Lauritz Nürnberg selv mødte op. Men Bendt Gundersen fortalte, at til datterens fæstensøl, var Hans Hasel kommet med en violin og havde spillet for gæsterne, såvel over middagsmåltidet som om eftermiddagen og aftenen for dem, som dansede. Det samme var tilfældet med Anders Nielsen, der ligeledes spillede violin, og de to havde ladet tallerckenen gå over bordet samt fået penge af dem, som dansede. Gundersen havde imidlertid ikke indbudt Hasel, og havde været uvidende om hans komme, men denne havde sagt, at han nok skulle forsvare, hvad han gjorde. Anders Nielsen var derimod indbudt, idet han var Gundersens svoger. Nielsen bekræftede sin svogers forklaring; han erindrede ikke, hvor mange penge, han havde fået ind ved at spille. Hasel var ikke mødt for retten. De to vidner Thomas Ellebusch og Hendrich Hoffman fra Lyngby be-

kræftede, at Hasel havde spillet ved trolovelsen i Holte, men vidste hverken, om han var bestilt af nogen eller hvor meget han havde tjent derved.

Kurrepind indsendte de tre tingsvidner til amtmanden i april 1736 og udpegede Johan [Hans] Hasel som hovedmanden blandt spillemændene. Det vides ikke, hvilken dom de sagsøgte har fået.

Kurrepinds vedholdende bestræbelser bar frugt ved, at amtmanden i juli 1736 igen udsendte en skarp resolution til oplæsning på birketingene. Rettens betjente pålagdes „uførtøvet“ at assistere Kurrepind, bl. a. med at konfiskere fuskernes instrumenter og tvinge dem til at aflevere deres ulovlige indtjening til den privilegerede musikanter.¹⁴⁴

Kampen mod fuskerne var uendelig og kunne være hård - ganske bogstaveligt. I oktober samme år måtte amtmanden gribe ind i anledning af, at en karl ved navn Hans Lavesen med vilje havde ødelagt Kurrepinds violin. Ved samme lejlighed blev regimentsskriveren bedt om at indkalde „denne Hans Hodsel udi Lyngbye“ [måske Hans Hasel], for at få stoppet hans indpas i Kurrepinds rettigheder. Interessant nok talte amtmanden også her om, at Kurrepind „alleene og ingen andre“ var beføjet til at spille på amtet.¹⁴⁵ Det har måske opmuntret Kurrepind, som i begyndelsen af det nye år indsendte endnu en memorial. Amtmanden var stadig velvillig, men måtte henvise til sine tidligere resolutioner, idet han dog indskærpede, at fuskere skulle bringes for retten og have dom „til Strafliddelse“.¹⁴⁶

Endelig hører vi ikke flere klager over bondespillemænd fra Kurrepind! Han synes at have fået effektiv støtte fra retsvæsenet, hvilket dog måske kun har forbedret hans indtægter mådeligt. I hvert fald måtte han selv kort før sin død lide den tort at blive slæbt for retten for ulovligt spil på helligdage ved et bryllup i Valby!

Hvem var nu egentlig alle disse fuskere, og ved hvilke lejligheder tog de brødet fra den privilegerede musikanter?

Vores gennemgang af materialet omkring Kurrepind har alt i alt givet os navnene på 41 personer og konkrete omtaler af adskillige unavngivne. Vi har yderligere fået angivelser af ca. 175 lejligheder, hvor Kurrepind er gået i næringen, foruden mere specificerede oplysninger om musik på kroer. Når vi stedfæster denne viden i amtets 31 sogne, giver det følgende resultat:

SOGN	LEJLIGHEDER	ULOVLIGE SPILLEMÆND, DER BOR HER
Ballerup	2 fæstensøl	
Brøndbyvester	3 bryllupper	1 fusker
Brøndbyøster	1 bryllup	1 fusker
Brønshøj		1 fusker
Farum	3 bryllupper, 1 fæstensøl	1 fusker
Ganløse	2 bryllupper, 3 barsler, 2 fæstensøl	
Gentofte	2 bryllupper, 2 barsler, krofester	„Ryttere“
Gladsaxe	2 bryllupper, 1 barsel	1 fusker
Glostrup	1 barsel	2 fuskere

Herlev	2 bryllupper, 4 barsler	1 fuser
Herstedvester	2 bryllupper	
Herstedøster	1 bryllup, 1 barsel	1 fuser
Hvidovre		„Bønder Spillemænd“
Ishøj	4 bryllupper	1 fuser
Kirke Værløse	2 bryllupper, 3 barsler, 1 fæstensøl	2 fuskere
Ledøje	3 bryllupper, 3 barsler, 1 fæstensøl	2 fuskere
Lyngby	Bryllupper, barsler, fæstensøl, kro- fester	Aktive og aftakkede soldater, 2 indsidder
Måløv	1 bryllup, 1 barsel	
Ny Amager (Frederiksberg)	Mindst 10-12 bryllupper og barsler	3 musikantersvende
Rødovre	2 bryllupper	
Sengeløse	8 bryllupper, 1 barsel, 1 fæstensøl	2 fuskere
Slagslunde		1 fuser
Smørumovre	1 barsel, 1 fæstensøl	
Stenløse	1 bryllup	
Store Magleby	Mere end 20 bryllupper og barsler,	3 fuskere
Søllerød	1 fæstensøl, 1 gæstebud, krofester	1 fuser
Tårnby	1 fæstensøl, Ca. 35 bryllupper og bars- ler, krofester	7 fuskere
Tåstrup	8 bryllupper, 5 barsler	1 fuser
Torslundemagle	4 bryllupper, 4 barsler, 4 fæstensøl	
Vallensbæk	3 bryllupper	
Veksø	1 bryllup	

Se Ill. 3 på næste side: Fordelingen af ulovlige spillemænd og -opvartninger.

Det er et højst interessant billede, der viser sig. Der er ikke et sogn i Københavns amt, hvor der ikke enten foregår ulovlige opvartninger eller bor ulovlige spillemænd - og i de fleste sogne er der tale om begge dele!

De lejligheder, hvor der bruges uautoriseret musik, er *bryllupper* og *barsler* (omkring 160), *fæstensøl* (omkring 15) og *krofester* (talrige i 4 bestemte sogne). Andet hører vi praktisk taget aldrig om. Ud over lystighederne på kroerne er det livets fester, mens årets fester i landbosamfundet - såsom julestuer, pinsefester og høstgilder - aldrig nævnes. Forklaringen kan næppe være, at der slet ikke brugtes instrumentalmusik ved de årstidsbestemte fester, men snarere, at bønderne her havde hævde på at levere musikken selv.

Når vi ser væk fra københavnske musikanter og aktive soldater, så finder vi landbosamfundets spillemænd nævnt inden for kategorierne: aftakkede soldater, husmænd, indsidder, gårdmænd, en smed, en hjulmand og en tjenestekarl. I mere end tyve tilfælde kender vi dog kun navnet, men ikke hovederhvervet på spillemanden. I den halve snes tilfælde, hvor vi både kender en landbospillemands bopæl og stedet, hvor han spiller, er der altid tale om, at han spiller i hjemsoget eller i nabosogne.

Det er ikke tit, vi hører, hvad Kurrepinds konkurrenter spiller på, og når vi gør, bliver *violin*en (*fiolen*) som regel nævnt. Amtsforvalteren udtalte jo også i 1712, at bøndernes egne instrumenter var *en tromme og en bondefejle* (=fedel), og amtmanden erklærede fiolen for det typiske ved ringe bryllupper i 1720'erne. I Store Magleby bebrejdede man Kurrepind, at han ikke kunne spille de „strøg“, som man brugte dér. Ved mindre fester har en enkelt violin været nok, andre gange har to violiner spillet sammen. Vi hører desuden et par gange om *valdhorn* på kroerne i Lyngby. Den ene gang er det to af den sachsiske gesandts lakajer, der begge spiller på horn,¹⁴⁷ og den anden gang er det to indsiddere og en grenader, der spiller „Fioler og Valt-Horner“ - så noget bondeinstrument har vi ikke belæg for at kalde det. Fuskere Svend Andersen i Tårnby på Amager synes dog at have spillet messing, i hvert fald klagede Kurrepind jo i 1726 over „et Brølop med trut“ dér. Ved samme lejlighed klagede Kurrepind over fire gilder i Store Magleby, hvor tre navngivne fuskere havde spillet sammen - men desværre ved vi ikke, hvad de spillede på.

Endelig er det måske på sin plads at minde om, at almuen også har sunget til dansen, uden at der har været instrumentalmusik involveret. Den slags har ikke efterladt sig mange spor, så det er umuligt at sige, hvor udbredt det har været. I 1740 havnede en sådan sag hos amtmanden, da den lokale præst klagede over en julestue i Sundbylille, hvor der var otte børn og to landsoldater til stede. Børnene havde „løbet om paa gulvet at Tralle og deslige“.¹⁴⁸

Kroer, værtshuse - og sabbatens helligholdelse

Forordningen af 5. marts 1695 bestemte, at i alle købstæder, hvor ordinære agende poster for igennem, og hvor almindelige landeveje gik, skulle magistraten besikke åbne værtshuse og bestille dygtige personer til værter, sådan at de rejsendes nødtørft kunne afhjælpes. Det er blevet kaldt gæstgiveriets grundlov i Danmark. På landet havde forordningen af 4. juni 1689 forbudt brændevinsbrænding for alle andre end de privilegerede kroer.¹⁴⁹ En opgørelse fra 1721 nævner 19 tilladte kroer i Københavns amt på landet.¹⁵⁰ Midt i 1730'erne var de blevet til 26, men de ulovlige har været langt talrigere. Disse kroer og værtshuse har været en kulturhistorisk faktor. Dels har de været vigtigste lokale samlingssteder - ved siden af kirkerne. Dels har de været betydningsfulde formidlere mellem lokale traditioner og impulser udefra.

Vi har allerede berørt, hvordan kroerne tiltrak sig uprilegerede spillemænd. I den store 1728-liste klagede Kurrepind over gæstgiverstederne nord for København: Frederiksdal, Hjortholm, kroerne i Lyngby, Farum og Gyldenlund - foruden Fortunen uden for Vesterport og Svanelejgård (Røde kro) på Amager. Ved kroerne i Frederiksdal, Lyngby og Fasanhaven ved Jægersborg var der konstant ryttere indkvarteret, og deres musikanter spillede ikke kun militærmusik, men også dansemusik på de lokale traktørsteder. Desuden var det almindeligt, at fuskere om sommeren lagde sig ud til kroerne og forsynede deres gæster med musik. Det fastslog amtmanden i 1728, og det samme viste sig ved Kurrepinds retssag mod kromanden i Tårbæk i 1736. Gæsterne kom langvejs fra til de kendte kroer nord for København. „At reise til Gyldenlund eller Friderichs-Dal om Sommeren, holdes for en meget noble Tidsfordriv, men hvad der bestilles iblant, veed min

Broer perfect, som er Lejekudsk“ - siger Henrik i Holbergs *Mascarade*.¹⁵¹

Kroer og værtshuse gav selvfølgelig fra tid til anden anledning til uorden. Amtmanden advarede f. eks. i Frederik IV's tid mod „endeel“ spillehuse i Frederiksberg by, „som af en oc anden haandverks Burs, oc andre ledige Folk her fra Byen besøges, oc hvorudi de sig lenge ud paa Natten, med Spillen, Drikken, Dansen, Svergen oc Banden, oc deraf følgende Uleilighed af Klammerie oc Liderlighed, opholder, samt i Drukkenskab løber her oc der omkring med tente Tobaks Piber“. ¹⁵²

Det var dog først, da de pietistiske strømninger slog igennem ved hoffet med Christian VI's tronbestigelse, at kroerne mere systematisk kom i myndighedernes søgelys. Det retslige grundlag blev tilvejebragt med forordningen af 30. april 1734 om utilladelige kroholdere på landet og med sabbatsforordningen af 12. marts 1735.¹⁵³ Den første indskærpede, at alle upriviligerede kroer skulle afskaffes, og at ingen andre end visse privilegerede kroer måtte destillere brændevin på landet. Sabbatsforordningen beordrede „alle og enhver“ til at indfinde sig ved gudstjenesterne på søn- og helligdage. Alle traktørsteder skulle lukkes fra lørdag kl. 9 aften og til søndag kl. 17 (tilsvarende på andre bede- og helligdage). Arbejde, køb og salg samt drukkenskab blev forbudt på søn- og helligdage, og det samme galdt de fleste gilder, sommer i by riden, julestuer, maskerader og komedier. En forordning af 14. december 1736 fastslog yderligere, at bønderne på landet kun måtte holde deres bryllups-, trolovelses- og barselsgilder på hverdage, og dét uden syndig fylderi og sværmen til Guds fortørnelse og menighedernes forargelse.

Disse forordninger var ikke uden fortilfælde, men nyt var det, at myndighederne systematisk og vedvarende slog ned på overtrædelser. Birkedommeren over Københavns amts rytterdistrikt, Jens Gysting, berettede selv om sine forholdsregler:

*Da Sabbaths Forordningen udi nestafvigte Aar var bleven publiceret, antog Ieg 2de Tingmænd til at inquirere paa Amtet om Søn- og Helligedagene, som ieg lønnede af min andeel af de faldne Bøder, ... og derudover haver ieg i dette Aar befalet samtlige Tingmændene, som ere 16 Personer, at enhver udi sit Sogn skulle nøye inquirere om Sabbathens helligholdelse, og om noget derimod var begaaet, De da neste Manddag derefter, naar de komme til Birke-Tinget, skulle tilkiendegive mig hvad som var passeret, hvilcket og hidindtil er skeet, men formedelst Friderichsberg Sogn er opfyldt med mange Vertzshuuse /:thi udi enhver Gaard og Huus holdes Kroe:/ saa haver ieg adjungeret samme Sogns Tingmand en anden Tingmand af neste Sogn, paa det Inquisitionen desbedre kunde bestrides,...*¹⁵⁴

Kurrepind må hurtigt have set sin fordel i denne nye praksis mod sine gamle arvefjender. Allerede i maj 1735 indsendte han i hvert fald en liste over de traktørsteder, der holdt fuskere. Amtmanden støttede ham og udsendte en advarsel, som blev forkyndt både på tinge og i kroer og værtshuse. Kurrepind syntes imidlertid ikke, at fuskkerne blev tiltalt og straffet hurtigt nok, så i august samme år leverede han en ny liste.¹⁵⁵ Den sidste er den mest udførlige, så den gengives nedenfor:

Specification Paa hvis Kroer og Værtshuuse, hvor holdes Fuskere, een deel stedse og en deel paa visse tiider

1. *Friderichsdals Skou og Kroe Hiortholm*
 2. *Kolle kolle Kroe*
 3. *tvende Kroer udj Kongens Lyngbye*
 4. *hos Hans Sohlgaard paa Jægersborg*
 5. *Fortunen ved Jægersborgs Dyrehauge*
 6. *Klampenborg*
 7. *Skoushoveds Kroe*
 8. *Torbecks Kroe*
 9. *Skotzborrig Kroe*
 10. *Vedbecks Kroe*
 11. *Roëskilde Kroe*
 12. *Fortunen nest ved Heyd Rideren uden for Vester Port*
 13. *Werner Dam, boendes nest ved*
 14. *udj det Fynske Herberg*
 15. *udj det Fynske Vaaben*
 16. *Rasmus Hollesen*
- } *paa den gamle Konge Vej*

udj Friderichsbergs Bye

17. *Paa Trommel Sahlen hos Johann Danberg*
18. *Nels Jyde*
19. *hos Skiønsall*
20. *Tønnes Backe*
21. *Dorothe -*
22. *Peter Taysen*
23. *Carl Lopmand*

24. *Rødegaards Krug paa Amager*

Listen fra maj nævner yderligere to steder: *Fasangården ved Jægersborg* og *Gentofte kro*.

Et par samtidige skattelister fortæller, at Johan Dannenberg, Johan Wilhelm Schønsal, Tønnes Backe, Carl Lofmand og vist også Peter Taysen var selvejergårdmænd på Frederiksberg.¹⁵⁶

Flere af navnene på listen var gamle bekendte for birkedommeren. Vi har ovenfor hørt om Gystings inkvisition over kroerne i Lyngby og Sorgenfri i sommeren 1731. I april 1735 holdt han mindst tre gange inkvisition i Frederiksberg, og den tredie gang fik han at vide, at der hos Johan Dannenberg havde været „2de Soldater af den der liggende Com-mando, som spillede på hacke-bret og Fiol“.¹⁵⁷

Vi ved ikke, hvad Kurrepind fik ud af sin lange liste - bortset fra at han jo i begyndelsen af 1736 gennemførte en retssag mod kromand Hans Kock i Tårnbæk. Rødegårds kro på Amager, der var den betydeligste kro i hele Tårnby sogn, blev i hvert fald ved med at

være et problem. Da amtmanden den 18. juli 1736 udsendte sin skarpe resolution, hvor han påbød rettens betjente ufortøvet at assistere Kurrepind i kampen mod fuserne, sendte Kurrepind den 19. juli fire af sine folk ud på Rødegårds kro. De blev imidlertid sendt hjem igen af kromanden, der havde engageret „spilleman Nels Rasmussen“ og hans kammerater fra København til at spille hele natten. Den 20. juli var der tingdag på Tårnby birketing (på selve Rødegårds kro), og Kurrepind var personlig mødt op for at høre birkedommer Søren Deyel oplæse amtmandens resolution. Det gjorde Deyel naturligvis også, men han gav sig til at tolke resolutionen på en måde, der var yderst ugunstig for Kurrepind, idet han hævdede, at den kun galdt for „landsens folck“ og ikke på kroen. „For Exempel om Vii Nu fig i sinde i aften at ville der ud i Morgen med nogle Venner og tragtere, saa skulle Mand have en Postelion ud til jer paa Fridrigberrig“ - og det var mere end de gjorde, sagde Deyel. I så fald skulle Kurrepind have boet i København, og så skulle han have forbudt alle andre kroer det samme, påstod birkedommeren.¹⁵⁸ - Ikke sært, at Kurrepind var ærgerlig over denne behandling. Søren Deyels argumenter stred direkte mod de klare ord i amtmandens resolutioner, og de var også f. eks. i modstrid med en kendelse af Overhofretten, som fastslog, at en værtshus-bierfidler i Trondheim skulle vige for den privilegerede stadsmusikant.¹⁵⁹ Deyel har dog næppe fået det sidste ord i denne sag.

Der foretoges utallige inkquisitioner på kroer og værtshuse i anden halvdel af 1730'erne. I de tre sommermåneder i 1736 foretoges f. eks. grundige undersøgelser på Vesterbro, Frederiksberg, Amager og adskillige andre steder i amtet. Sådan fortsatte det i 1737, hvor bl. a. Rødegård igen kom i søgelyset. Samme år fik Kurrepind beskikket en prokurator i en sag, som vi ikke kender nærmere, om ulovligt spil på kroerne i Søllerød.¹⁶⁰

Som eksempel på, hvad en musikhistoriker kan uddrage af birkedommerens indberetninger til amtmanden, skal gengives uddrag af resultatet af en inkquisition på Vesterbro uden for Vesterport søndag den 24. juni 1736 „Om Eftermiddagen fra Kl. 6 til 9 Slet“:¹⁶¹

1. Kl. 8te Slet hos Lars Hansen boende i Fortunen ...,
2. Werner Dam, hvor blev Spillet paa 2de Violiner Og 1 Bass og dantzede, dog fandtis ikkons et par dend tid i Dans, mens Sahlen ellers temlig Opfyldt med Mennisker. Tillige blev spillet Keiler i Haugen paa 2de Baner af 8te Personer i alt,
3. Hos Snedker Bruun fandtes Instrumental Musiqve af 3de Personer, hvor efter blev danset en Engelskdans af 7 Par af Begge Kiøn; Dernest fandtes i hands Hauge 9 Personer ved Keilespill i dend Lange Bane,
4. Hos Friderich Jenssen boende i det Fynske Vaaben blev danset paa Sahlen ved 1 Bass og 2de Violiner, dog ikkon 1 par ad gangen paa Gulvet. Disforuden blev spillet Keiler i Gaarden af 3de Personer,
5. Hos Rasmus Hellesen Boendes Lige over forre blev danset af et Par Personer tillige ved 2de Violiner og en Bass.

Fire af de fem er gengangere fra Kurrepinds lister! Alle blev idømt bøder.

En tilsvarende inkquisition i Frederiksberg sogn fandt hos den ligeledes af Kurrepind nævnte Johan Dannenberg „en stoer deel Mennisker paa hans Sall Og der iblant et par

som dansede Minuet ved Musiqve af 2 Fioler og en Basse.¹⁶² Man har altså danset både engelskdans og menuet på værtshusene i 1730'erne!

Vi skal ikke her gå dybere ind i dette emne, selv om det nok kunne fortjene en større undersøgelse. Blot slutte med at konstatere, at Kurrepind, der klagede så heftigt over sine konkurrenter, også selv drev ulovligt krohold og overtrådte sabbatsforordningen. Kroholdet blev, som nævnt, afsløret i begyndelsen af 1730'erne. Ved en inkvisition i 1741 afslørede myndighederne, at gårdmand Ole Hansen i Valby havde overtrådt sabbatsforordningen ved at holde bryllupsfest 6.-8. januar „med Instrumental Spill og Dantz Nætter og Dage“. Kurrepind og hans orkester havde leveret musikken. Han havde prøvet at sige sig fri, sagde han, men så havde værten blot erklæret at ville tage „andre af deris Bønder Spillemand“.¹⁶³

De særlige forhold på Amager

Den lokalitet, der voldte Kurrepind mest besvær, var Amager. I Tårnby sogn var der usædvanlig meget ulovligt spil, og i Hollænderbyen, Store Magleby, afviste man konsekvent at bruge Kurrepinds musik.

Det var Christian II, der havde fået et par hundrede hollændere til at bosætte sig på Amager, og i 1521 havde givet dem vidtgående privilegier over hele øen.¹⁶⁴ Efter borgerkrigen og reformationen stadfæstede de følgende konger privilegierne for Store Magleby: Hollænderne blev selvejere (stort set de eneste i Københavns amt), dannede eget sogn og fik lov til at dømme sig selv efter hollandsk ret. Byens foged, schouten, blev valgt af bønderne, og han havde et råd af 7 „scheppens“, ligeledes valgt af byen, til at hjælpe sig. Schouten var ikke alene dommer, men også politimester, skifteforvalter m.m. Hollænderne bragte nye jorddykningsmetoder med sig, og da jorden på Amager var meget frugtbar, blev de snart velstående. De holdt fast ved deres særpræg i levemåde, boliger, påklædning og skikke. Ved fastelavn havde de tradition for at „rive hovedet af gåsen“ og slå katten af tønden til hest, ligesom de med forkærlighed fremviste deres specielle „æggedans“. Sproget forblev tysk og hollandsk et stykke ind i 1700-tallet. Deres forhold til de danske bønder, der var fæstere under kronen, var ikke særlig godt, dertil var hollænderne for overlegne og selvbevidste. (Først fra 1760 spredte hollænderkulturen sig til hele øen gennem giftermål).

Da Kurrepind i 1725 indledte sit første større fremstød mod landbospillemandene, fremhævede han bl. a. Hollænderbyen og Dragør. Amtmanden bad, som nævnt, schouten om at tinglyse Kurrepinds privilegium ved retten i Store Magleby, ligesom det var sket ved de andre retter. Schouten Cornelis Cornelisen svarede imidlertid med en principiel afvisning, hvor han slet og ret fastslog, at Kurrepind og hans folk „icke kan betiene os vdi Hollænderbyiens Meenighed, saa som Vi deris Spil icke for Stoer, og til Med kan de icke heller spille de Strøg som vdi Hollænderbyien Effter Eld Gammel Skick og Sæd Vane hos os Er brugelig“. Han indrømmede, at der „for Nogle aar siden“ havde været musikanter fra København, som havde tilbudt at betjene Hollænderbyen med deres spil, men de var med den forrige øvrigheds tilladelse blevet afvist.¹⁶⁵ I øvrigt hævdede han, at

der nu om stunder ikke blev brugt så meget spil. Ved barsler havde man ikke instrumentalmusik, og ved bryllupper havde man altid haft sine egne bymænd til at betjene sig med „Gammel Amager Spil“. Han sluttede ikke uden selvbevidsthed sit brev således:

Hvor fore Vi for Maader af Voris Høye Øfrighed Naar Her Effter Noget Brølup Skeer vdi Hollænder byens Meenighed Som Noget Spil Skulde behøve, Vi der vdi Voris Eld Gamle Frihed Motte beholde med Voris Egene bymænd, som os der vdi bæst Kan betiene med Amager Spil, Effter som Vi icke Ved andere Mucikantere betienis Kan, og Effter som Vi icke Ved andere end som Ved Voris Egene By Mænd Kand betienis, Effter Voris Eld Gamel Skick og Sæd Vane, Saa For Maader Vi at Høy Edle og Velbaarne Her Etatz Raad Er os der vdi be hielplig, at Vi icke med Nogle Ny Nuder Eller med fremet Spil Skulde Nu be Sværgis Saa som Vi dem icke for Stoer.¹⁶⁶

Amtmanden indså, at man måtte respektere hollændernes stærke traditioner. Da Kurrepind i 1728 igen gik i offensiven mod landbospillemandene, anbefalede amtmanden Kancelliet, at hollænderne fik lov til at beholde „deris eget sædvanlig Spil“.¹⁶⁷

For Kurrepind var problemet først og fremmest økonomisk. Han havde ikke det fjerneste imod, at hollænderbønderne selv spillede, *blot de betalte ham en afgift*. Da han i 1735 indledte sit sidste større fremstød mod fuskere, oplyste han, at han ej havde „nytt nogen skilling“ af Amager siden 1728, mens han indtil da fik en fast årlig afgift. Her synes han at tale om både Tårnby og Store Magleby sogne, og han bad amtmanden om, at der fra 1735 igen kunne indføres fast årlig afgift.¹⁶⁸

Spørgsmålet er, om Kurrepind holder sig helt til sandheden i denne sag. Han har ihvertfald haft interesse i at fremstille afgiften som en helt uantastet, sædvanemæssig rettighed. Hvis han virkelig fik fast afgift af Amager indtil 1728, forekommer det uforståeligt, hvorfor han så energisk klagede over øen bl. a. i sin store 1728-liste. Hvorom alting er: Amtmanden fastslog, at Kurrepinds privilegium gjaldt i hele Københavns amt, men han afviste at indføre en fast årlig afgift „med mindre hand [Kurrepind] sig derover med Amagerne selv kunde forenes“.¹⁶⁹

Derved var problemet så at sige holdt åbent, og amtmanden bad da også amtsforvalter Christian Juel om at indgive en erklæring. Juel indrømmede, at Kurrepinds privilegium var blevet overtrådt på Amager siden 1728 - dog ikke så ofte som han selv mente, idet der ikke altid var spil til bryllupper og barsler. Amtsforvalteren undskyldte bønderne med, at de indtil for nylig havde troet, at privilegiet var ophævet, og at det iøvrigt var dem ubekendt, hvor Kurrepind opholdt sig. Siden privilegiet var blevet oplæst ved Tårnby birketing 24. feb. 1736, havde man dér respekteret det. Imidlertid var det en kendsgerning, at „Ammagerne best ere vandte til deres eget spil, Og føderne for dennem bedre parerer deres egen end Sollicitantens Musique“. Juel foreslog derfor, at „amagerne“ selv måtte vælge, om de ville benytte Kurrepind eller betale ham „een vis mulct“.¹⁷⁰ Og sådan forblev det i princippet i resten af Kurrepinds levetid. I praksis havde han utvivlsomt stadig svært ved at hævde sine rettigheder.

Den langvarige strid fandt først en holdbar løsning efter Kurrepinds tid. Da hans efterfølger, Johan Georg Gronemann døde i begyndelsen af 1758, havde enken Malene

Elisabeth forlængst fået privilegium på at måtte overtage embedet.¹⁷¹ Så let gik det dog ikke. Både schouten i Store Magleby og gårdmand Lauritz Hansen i Sundbyøster skyndte sig uden enkens vidende at ansøge Kancelliet om at blive fri for den nye amtsmusikant mod at betale fast årlig afgift.

Schouten fremførte det gamle argument, at Store Magleby sogn „ikke kand være tient med den Musik og Spil som andre steder bruges siden vores Dants er saa særdeelees at det ey kand passe dermed“. Han påstod, at de „stedse“ havde været akkorderet med musikanten over Københavns amt om at bruge egne spillemænd imod at betale årligt 4 à 6 rigsdaler. Han ansøgte derfor om, at han og efterfølgende schouter måtte få bevilling til at antage til spillemænd i sognet, hvem de lystede, mod en årlig afgift på 10 rigsdaler. Amtmand Jens Juel Wind anbefalede dette og tilføjede, at de 10 rdl. burde tilfalde amtsmusikanten. Sådan blev det da også bestemt ved kgl. åbent brev af 17. marts 1758.

Lauritz Hansen, der foruden at være gårdmand også var foged, bad om privilegium til at spille selv i Tårnby sogn. Han var indfødt „amager“, og havde fra barnsben af „lært mig til efter Amagerens begiær“, hvorfor han også i „mangfoldige Aar“ havde stået for alt spillet ved bryllupper og barsler i sognet. Han fastslog, at sognet „stedse og alletider“ havde haft deres egne spillemænd, idet det var vitterligt, at de i henseende til deres „Dantz, Skikke og Maneer“ ikke kunne betjenes af amtsmusikanten - hvorfor den afdøde heller aldrig bød sig frem og kom dér. Amtmanden anbefalede også denne ansøgning, men nu skrev gårdmændene Pitter Raagaard og Jan Jansen fra Sundbyvester til Kancelliet, at de allerede den 7. feb. 1758 havde oprettet kontrakt med enken om at få retten til at spille både i Tårnby og Store Magleby sogne i 10 år mod en årlig afgift på 10 rdl. pr. sogn. De havde desuden lånt hende penge til at gifte sig igen (med musikantersvenden). Også enken protesterede i et langt brev direkte til Danske Kancellis oversekretær, geheimeråd von Holstein. Ingen kunne forrette musikken bedre til almuens behag end de to mænd, hun havde oprettet kontrakt med, for de havde „udj mange Aar upaaklagelig“ spillet på hendes og afdøde Gronemanns vegne. Påstand stod altså mod påstand! Amtmanden fastholdt imidlertid sin støtte til Lauritz Hansen, dels fordi han var foged, dels fordi „han i mange Aar har været Spillemand i Sognet for en viss Aarlig Afgift til den afdøde Gronemann, men efter hans Død paa en slags listig Maade af Supplicanterne derfra er udsatt“. Kancelliet mente imidlertid at måtte respektere det allerede givne privilegium til enken. Lauritz Hansen fik derfor den 28. maj 1758 bevilling på at måtte være musikant i Tårnby sogn efter Malene Elisabeths død imod at betale 10 rdl. årligt til hendes efterfølger som amtsmusikant.

Selv om Lauritz Hansen ikke selv fik noget ud af sin optræden - han døde nemlig før enken - så opretholdt ikke bare Store Magleby, men også Tårnby sin særstilling indtil forordningen år 1800 om, at stadsmusikanternes rettigheder på landet skulle falde væk. Gårdmand *Bendt Pedersen* i Sundbyøster, der var Lauritz Hansens svigersøn, overtog i 1776 privilegiet på Tårnby sogn efter svigerfaderens død.¹⁷² I 1787 havde Pedersen ansat ungkarl *Christian Willumsen* i Sundbyøster som medhjælper, idet han selv var gammel og sygelig. På det tidspunkt var Malene Elisabeths søn Johan Jørgen Gronemann blevet amtsmusikant. Willumsen oprettede kontrakt med Gronemann om at måtte spille i sognet efter Pedersens død mod årlig afgift på 12 rdl., og den 25. maj 1787 fik han Kancelliets bevilling på det samme.¹⁷³

Vi kender desværre meget lidt til arten af den musik, der forårsagede alle disse stridigheder. Den engelske diplomat Charles Molesworth oplevede i 1692, at hollænderne spillede på „sækkepiber og hvinende fioler“,¹⁷⁴ men i 1758 fortalte Laurids de Thura blot om bryllupsmusiceren på violin i sin „Beskrivelse over den liden ø Amager“. I 1772 holdt de danske amagere fastelavnsoptog med 3 violiner og bas, bagefter skulle de danse „Runden om“ (polskdans) og „Klappe-Danse“.¹⁷⁵ Polskdans har været almindelig hos bønderne i hele landet. Der er ikke overleveret folkelige nodebøger fra 1700-tallets Amager, og ingen af 1800-tallets folkemindesamlere har optegnet gammel Amager-musik i videre omfang. Særpræget synes dog i hvert fald at have holdt sig indtil omkring 1800. Da kgl. kammermusik Niels Schiørring i 1787 udgav sine *Blandinger for Sang og Claveer* medtog han to klaverstykker betitlet *Amager-Dands*. De er begge rytmisk markante, motivisk formelprægede og noteret i 1/4 takt (!). Tonalt er de helt i dur. Det vides ikke, om Schiørring selv har komponeret dem, eller om han har bearbejdet eksisterende folkelige forlæg. Men deres tilstedeværelse vidner om, at dannede københavnere i slutningen af 1700-tallet har betragtet Amager-musik som noget specielt.

„Mine uregerlige folk“ - striden med den privilegerede efterfølger

I begyndelsen af 1730'erne - da Kurrepind må have været omkring 45 år - blev det et påtrængende problem at sikre familien, når han var borte. Han søgte derfor om, at hans ældste datter Ane Sophie kunne benådes samme privilegium, så han „med fattig Hustrue oc umyndige børn j deres Alderdom kunde have nogen Assistance“. Inden Kancelliet nåede at svare, havde han imidlertid ændret ansøgningen, så den gjaldt hans musikanter-svend Jørgen Christian Borchsenius (navnet skrives også Bassenius).¹⁷⁶ Tanken var, at Jørgen Christian skulle ægte Ane Sophie. Det blev i stedet indledningen til flere års udmarvende stridigheder, som giver et indblik i embedets hverdag.

Borchsenius var hoboist ved livgarden til fods, og havde i flere år tjent som svend hos Kurrepind. Den officielle ansøgning fra begge d'herrer var fra 19. januar 1732. Amtmanden fik til opgave at indkalde musikanterne til en samtale, og han konkluderede derefter den 29. marts, at Kurrepind var „en gammel udleved fattig Mand, som ikke længer kand forestaae og end mindre holde Folk paa denne Tieneste“. Jørgen Christian var derimod „en ung og frisk Karl ... med hvilken Amptet langt bedre var tient“. Han har måske også diskuteret embedsoverdragelsens former med musikanterne, i hvert fald forelå der den 3. april en afståelseskontrakt mellem Kurrepind og Borchsenius, som fastlagde de nøjere betingelser, og den 25. april udstedte Kancelliet privilegium om, at Kurrepind måtte afstå sin tjeneste.¹⁷⁷

Det centrale afsnit i kontrakten lyder:

Udj dend Hellig Trefoldigheds Nafn ere Vi underskrevne forennede og med hverandre indgaaet følgende Contract

1.

Jeg Peder Sørensen Kurrepind haver af egen Velberaad hue og Villie til Mons' Jørgen Christian Bassenius afstaaet og overladt min tienniste som privilegeret Instrumentist over Kiøbenhavns Ampt, som allene paa Hans Kongel: May^s allernaadigste approbation og tilladelse beroer, og det med efterskrevne Conditioner, nembl:

1) Naar det allernaadigst har behaget Hans May' at tillade min afstaaelse, og derved conferere bemelte Jørgen Christian Bassenius ovenbem^{te} tieniste, skal hand dog, saa-længe Gud mig Livet Sparer, icke sig med dessen administration befatte, men alleene være fornøyet med det, som en Musikanter Svend kand tilkomme, og alligevel udj alt hvis tiennisten kand Vedkomme, at assistere og dessen fuldbyrdelse efter forlangende beopagte.

2) Ved min dødelig afgang, da hand Sig tiennisten i fuldkommen Possession antager, skal hand forpligtet og tilforbunden være, min efterlevende hustrue udj hendes Enke Sæde og leve Aar, til livs subsistence og ophold aarligen at erlegge og betale 90 Sld', siger Halv femtesinds tyve Slette Daler.

3) Om det arriverer, at hun ved døden afgaaer forinden at Vores Sammen avlede børn ere komne til alder, at de Self kand fortiene og erhverve deres livs ophold, skal bemelte Jørgen Christian Bassenius pligtig være Vores efterlatte børn at forsyne saavel med nød-tørftig Klæder og føde som nødvendig Lærdom, indtil de Selv deres brød kand fortiene.

Kontrakten har i alt tre afsnit. I andet afsnit bekræfter Borchsenius, at han ikke attrår og forlanger andet, end der står i ovennævnte. I tredie afsnit forsikrer kontrahenterne, at de vil efterleve aftalen, og nævner de to velfornemme mænd fra København, som de har bedt om at være vitterlighedsvidner.

Sammenlignet med andre sjællandske afståelseskontrakter er Kurrepinds ganske krævende. I Køge blev den gamle musikanter simpelthen pensioneret i 1737 ved, at efterfølgeren betalte ham et fast beløb svarende til 50 rigsdaler årligt. I Slagelse skulle den gamle i 1738 have 25 rigsdaler årligt i 10 år, og hvis han døde inden, skulle enken have det samme. I Stege skulle forgængeren i 1788 have 16 rigsdaler årligt, og hans to børn opdrages, når han døde.¹⁷⁸

Det blev snart klart, at de to parter havde ganske forskellige forventninger til, hvad kontrakten indebar. Det hjalp vel heller ikke, at det påtænkte ægteskab gik i vasken. Den 28. august 1732 - kun tre dage efter at kontrakten var blevet tinglyst ved Københavns amts rytterdistrikts birketing - klagede Kurrepind sin nød til regimentsskriveren. Borchsenius „har indbildet baade sig selv og alle mine folck, at ieg nu intted meere har at sige, ja til dend Ende forlocked dem fra mig, og vil følgelig bemestere sig baade indkomster og alt“.¹⁷⁹

Det lykkedes dog i første omgang regimentsskriveren at få parterne forligt på et møde i skriverstuen. Men ved nytår 1733 blev det helt galt.

Kurrepind forklarede forholdene i en klage til amtmanden den 16. januar. Allerede i sommeren 1732 havde Borchsenius præsteret at komme hjem ved nattetide med de to

andre svende og gøre alarm i huset. Da Kurrepind „med største høflighed“ bad dem gå i seng, gik de blot hen og drak sig mere fulde for at gøre ham mere fortræd. I september blev Borchsenius tvende nætter væk fra huset, og det samme var tilfældet i december, da Kurrepind skulle have en opvartning hos slotsforvalter Fogt. Sådan vidste Kurrepind efterhånden aldrig, hvornår han kunne tilbyde opvartninger for folk. Men bægeret løb over den 2. januar. Da tog Borchsenius atter de to andre svende med til København uden Kurrepinds vidende. De gav opvartning og tjente penge, som de delte uden at give Kurrepind „ringeste hvid eller skilling“. Ved hjemkomsten den 3. januar kom parterne i et større skænderi. Kurrepind bebrejdede svendene deres opførsel, og fru Kurrepind spurgte, om det var takken for at have lånt Borchsenius penge og sikret ham brødet? De skulle hellere have antaget et godt menneske, end sådan et skarn, sagde hun. Borchsenius replicerede, at hvis han var et skarn, så var hun en kanalje. Det blev fru Kurrepind for meget. Hun havde aldrig ført „noged Canalieust levned“ og greb i overilelse til et krus øl og slog Borchsenius i hovedet. Svendene gik nu på kro, men ud på natten, da familien Kurrepind var gået i seng, kom de tilbage, truede med deres kårder og slog vinduer i stykker, så Kurrepind måtte søge hjælp hos naboerne. Siden havde Borchsenius opholdt sig i København, og også en anden svend var taget dertil. Kurrepind bad derfor amtmanden om hjælp imod „disse mine uregerlige folk“, så Borchsenius og den ene svend kunne blive straffet.

Regimentsskriveren blev atter pålagt at indkalde parterne til forhør, da det, som amtmanden skrev, var „aldeles u-forsvarligt at lade en Hosbond saaledes længere for u-roeliges af sine folk“.

Forinden producerede Borchsenius et otte sider langt svar på anklagerne. Han benægtede i og for sig ikke sagsforløbet, men mente, at det var ham, der havde grund til at klage. Han havde underskrevet og tilstået alt, hvad hr. og fru Kurrepind prætenderede, fordi han „tiilig og sildig“ blev kaldt svigersøn - indtil „de havde taget mig om Næsen som de best vedste og kunde“. Da de ikke holdt deres løfter, mente han heller ikke at være forpligtet til at holde kontraktens ord. Borchsenius ville dog se tiden an, men madam Kurrepind havde dagligt plaget ham med „1000de Chicaner“ og ej anset og tiltalt ham som en „Kongelig bestalt Musicant“. Den famøse 3. januar havde han blot været hos en god ven til en liden lystighed, men blev af fru Kurrepind skældt ud for at være både „Brød-Tyv“ og „Luus-Hund“. Da hendes onde hjerte løb af med hende, så hun slog ham med kruset, løb øl og blod ned over ham, så hans klæder blev ødelagt, og det havde været bekosteligt og smertefuldt at få såret lægt. Han turde nu simpelthen ikke mere overnatte i Kurrepinds hus og havde anlagt sag mod fru Kurrepind ved domstolen.

Regimentsskriveren indså hurtigt, at denne affære ikke mere kunne klares ved et „Stue forhør“. Han rådede derfor Kurrepind til ligeledes at gå til domstolen, og anbefalede amtmanden, at „dise Uroelige Mennisker“, der så skammelig misbrugte majestæten bevilling, igen måtte separeres.¹⁸⁰

Tingbøgerne fra Borchsenius' sag mod sin husbond er gået tabt, men Kurrepinds sag mod svenden, der blev behandlet den 10. april 1733 ved Tårnby birkeret, er bevaret.¹⁸¹

Kurrepinds hovedvidne var musikantsvenden Niels Nielsen Kragballe, der ellers tidligere havde optrådt som Borchsenius' medsammensvorne. Kragballe fremførte sin anklage i 10 punkter:

- 1) Jørgen Christian Borchsenius havde forsømt en opvartning hos Dorthe Crillesis i Frederiksberg by i dette år.
- 2) Forsømt et bryllup i Ballerup, et barsel i Hvidovre og et barsel i Vigerslev i dette år, idet han ikke havde været nogen af stederne.
- 3) Forsømt et bryllup, der holdtes på Vodroffsgård, idet han havde skikket en anden for sig, som ej kunne spille på valdhorn.
- 4) Forsømt en trolovelse hos Tønnes Bacher på Frederiksberg, idet han var der alene på trods af, at Bacher godt ville have haft flere til at spille.
- 5) Forsømt en trolovelse i Valby hos en ved navn Mathias
- 6) Forsømt et barsel i Avedøre. Ingen af dem var der, da de var medindstævnet i København og kom ej hjem før lørdag nat, selv om de skulle have været der lørdag morgen, hvilket de forud havde givet Jørgen Christian Borchsenius tilkende.
- 7) Forsømt et bryllup i „Sæstrup“, og sagt til vidnet og de andre svende, at han ej ville gå ud med dem.
- 8) Forsømt et barsel i Kirke Værløse, idet han ej selv, men kun vidnet og drengen alene, var der.
- 9) Forsømt et bryllup i Roskilde kro. De havde forlangt tre personer, men der kom kun vidnet, hans kammerat og drengen, derimod ikke Jørgen Christian Borchsenius selv.
- 10) Vidnet kunne ej længere ligge i seng med Borchsenius på grund af hans lus.

Herpå svarede Borchsenius i 5 andre punkter, og Kragballe gensvarede:

- I) Han var ikke tilsagt af Kurrepind ved opvartningen hos Dorthe Crillesis, der var svende og drenge nok ved den pågældende lejlighed, og iøvrigt var opvartningen sket efter processens begyndelse. - Dette kendte Kragballe ikke noget til.
- II) Han havde i nogen tid ikke fået ringeste skilling til svendepenge af de opvartninger, som Kurrepind og hans folk havde haft, når han ej selv havde været med. - Kragballe vidste, at Jørgen Christian Borchsenius fik svendepenge af opvartningen hos slotsforvalter Voigt (Fogt), skønt han ej selv var med, men ellers kendte han ikke til dette.
- III) Han havde „nogle gange“ siden han indlod sig i ægteskab i København bedt Kragballe og hans kammerat fortælle Kurrepind, at når der forefaldt opvartninger på amtet, skulle han blot sende Borchsenius et bud på dennes regning, så skulle Borchsenius nok møde. - Kragballe havde berettet det ønskede til Kurrepind, men havde dog ikke fået at vide, at Borchsenius ville betale buddet.
- IV) De tre opvartninger i Kragballes andet anklagepunkt forefaldt på samme dag, og hverken Kurrepind eller andre af hans familie havde befalet Borchsenius at gå til nogen af dem. Ved forfald havde Borchsenius i øvrigt altid skikket en anden i sit sted. - Kragballe indrømmede, at de var på samme dag, men erindrede ej, om Borchsenius havde fået befaling om at gå.
- V) Borchsenius forstod ikke, hvorfra Kragballe havde hørt, at han havde forsømt trolovelsen hos Tønnes Bacher på Frederiksberg. Hvad angik opvartningerne i Kragballes 5.-9. anklagepunkt, så var de sket efter processens begyndelse, mens Borchsenius boede i København, og Kurrepind havde ikke sendt ham bud om tid og sted. - Kragballe svarede, at dersom Borchsenius var mødt, så havde det været hans tur til at tage

opvartningerne sammen med Kragballe, idet der var forlangt tvende personer. Opvartningerne faldt ganske rigtigt på den tid, da Borchsenius havde stævnet Kurrepind til (rytterdistriktets birketing i) Ballerup. Kragballe havde ej hørt, at Kurrepind havde befaleet Borchsenius at gå på nogen af dem, idet Borchsenius jo ikke mere mødte i huset.

Nu blev Herman Christiansen, der ligeledes var musikanterstvend hos Kurrepind, afhørt som vidne. Han bekræftede stort set anklagerne i Kragballes 10 punkter, idet han tilføjede, at ved trolovelsen i Valby (punkt 5) havde været bestilt fire personer, men der var kun kommet to. Ved barslet i Kirke Værløse (pkt. 8) havde dog kun været bestilt to personer, som også havde været der. Til Borchsenius' 5 svarpunkter replicerede han: Han vidste ikke, om Borchsenius var tilsagt til opvartningen hos Dorthe Crillesis (pkt. I), men Kragballe havde været der alene, og der skulle have været to. I øvrigt tilsluttede han sig i hovedpunkterne Kragballes svar.

Yderligere to vidner blev afhørt. En tjenestekarl bekræftede hovedpunkterne i Kragballe og Herman Christiansens svar på Borchsenius' 5 punkter, dog kendte han ikke noget til punkt III. Han havde set masser af lus på Borchsenius' dynen og lagner. En kvinde fra Frederiksberg fremførte, at punktet med lusene var sagen ganske uvedkommende, hvilket dommeren gav hende ret i.

Herefter begærede Kurrepinds prokurator tingsvidne. Det vides ikke, om sagen er blevet ført til doms, og Borchsenius straffet.

Vi skal senere uddrage læren af historien. Her skal vi blot følge stridighederne til den bitre ende.

Efter denne retssag havde Borchsenius fået nok. Uden Kurrepinds vidende og vilje tog han i maj 1733 hyre som trompeter på orlogsskibet Charlotte for at rejse til Norge. Da han kom hjem, prøvede han i januar 1734 at få kontrakten med Kurrepind ændret, men amtmanden afviste at støtte ham.¹⁸²

I juli 1734 gjorde Jørgen Christian Borchsenius et sidste desperat forsøg. Han tryglede amtmanden om at få Kurrepind til at genantage sig, idet han og hustruen led nød og frygtede ganske at „crepere“. Regimentsskriveren blev endnu engang sat til at undersøge, om der kunne findes en løsning, men Kurrepind var ubøjelig. Ikke bare havde Borchsenius påført Kurrepind „Een ubeføyet Process og Megen Bekostning“ samt brudt kontrakten ved at bortgå til Norge. Han var også i København trådt i kompagni med upriviligerede personer, der ikke havde lært musikken, og havde givet opvartninger med dem, sådan at „Rette Amts Svenne“ ikke ville spille sammen med ham. Og endelig kunne Kurrepind ikke have et bud til at rende ind til en gift mand i København, hver gang der var opvartning. Regimentsskriveren tilføjede, at det var et spørgsmål, om ikke Jørgen Christian Borchsenius havde gjort sig „umeriteret“ til at efterfølge Kurrepind, da han „mere end Aar og Dag“ havde forladt tjenesten.¹⁸³

Nu indtrådte en overraskende vending i sagen. Trompeter ved flåden Gregers Gregersen ansøgte - efter aftale med Borchsenius - om at måtte overtage kontrakten med Kurrepind.¹⁸⁴ Men denne betakkede sig.

Den 6. marts 1736 døde Jørgen Christian Borchsenius. Gregers Gregersen meldte sig straks og gjorde gældende, at Borchsenius havde overdraget sine rettigheder som privi-

legeret successor til ham, der til gengæld havde besørget Borchsenius' „nødtørftige Op- hold“ og assisteret til hans ligfærds bekostning. Da det ikke umiddelbart gav resultat, tilbød Gregersen i en ny ansøgning udtrykkelig at pensionere Kurrepind for 50-60 rigsdaler årligt samt til sin tid at betale enken 20 rigsdaler årligt. Kurrepind afviste på det bestemteste en sådan løsning.¹⁸⁵ Han havde ingen trang til at få nye privilegerede efterfølgere!

Instrumenter, besætninger og repertoire

Vi har ovenfor hørt, at tromme og fedel var traditionelle bondeinstrumenter i begyndelsen af 1700-tallet, og at fuserne ofte spillede violin. Vi har desuden truffet valdhorn, hakkebræt og bas hos Kurrepinds konkurrenter.

Desværre er oplysningerne om, hvad den privilegerede musikanter og hans folk selv har spillet på sparsomme. Vi hører kun, at Kurrepind fik slået sin violin i stykker, og at man forventede, at hans musikantersvend kunne spille valdhorn. Men der er grund til at formode, at Kurrepind - ligesom så mange andre stadsmusikanter - kunne byde på et bredere udvalg af strygere, træ- og messingblæsere. At svenden, den privilegerede efterfølger Jørgen Christian Borchsenius, var tidligere militær hoboist og senere trompeter, vidner om dette.

Fuserne har vel oftest spillet alene, men nogle gange to eller tre sammen. Vi har fundet omtaler af sammenspil på to violiner, to valdhorn, violin og hakkebræt, to violiner og bas, samt en tremands-gruppe af „Fioler og Valt-Horner“ (på en kro i Lyngby). I Hollænderbyen synes der i 1720'erne at have været en fast gruppe på tre personer, der spillede sammen til festerne.

Vi hører aldrig om, hvilke instrumentsammensætninger Kurrepind brugte, men vi har flere oplysninger om, hvor mange mand der blev sendt ud af gangen til gilderne. Retssagen mod Borchsenius i 1733 afslørede, at en svend kunne dække en trolovelse eller en „opvartning“ alene. I adskillige andre tilfælde, hvad enten det drejede sig om trolovelse, barsel eller bryllup, var der bestilt to personer. Roskilde kro havde bestilt tre svende, og det synes ikke at have været en helt usædvanlig besætning. En af svendene påstod endda, at der ved en trolovelse i Valby var bestilt fire mand. I 1735 fandt Kurrepind det passende, at sende to mand til et par tjenestefolks bryllup i Ledøje præstegård, mens han året efter sendte fire mand ud til en fest på Rødegårds kro. Det personantal, vi hører om, gælder formodentlig altid svendene, mens læredrengene har været der uden rigtig at tælle med. Også det tynde øl kunne imidlertid have sin berettigelse, som da Kurrepind i 1741 spillede til et bryllup i Valby selvfemte med to sønner og to læredrengene.

Den eneste angivelse af de danse, som folk har brugt, er de engelskdanse og menuetter vi hører om på værtshusene uden for København i 1736. Dermed er også angivet nogle vigtige eksempler på det melodirepertoire, som Kurrepind har måttet beherske, for det var to af de førende modedanse i første halvdel af 1700-tallet.¹⁸⁶ I hvor høj grad, Kurrepind også har måttet spille bøndernes mere traditionelle polskdance, ved vi desværre ikke.

Konklusion

Man kan spørge, hvad der berettiger en så stor interesse for en tilfældig amtsmusikant i 1700-tallet?

Peder Kurrepind var én ud af omkring 250 kongeligt privilegerede stadsmusikanter og instrumentister i Danmark i perioden fra 1660 til 1800 (fraregnet Norge og Hertugdømmerne). Efter privilegiernes ordlyd har disse musikanter haft retten til at forsyne „alle og enhver“ med musik ved festlige lejligheder, foruden at de spillede for bystyret, medvirkede i kirkemusikken og underviste i latinskoler m.m. Selv om stadsmusikanterne - som nævnt - i praksis ikke kunne hævde privilegiet over for „alle og enhver“, er der ingen tvivl om, at de har været centrale personer i musiklivet.

Kurrepinds eksempel viser, hvor meget materiale, der kan ledes frem af arkiverne til belysning af disse stadsmusikanter virksomhed. Vi har kunnet se ham over skulderen i de daglige stridigheder med svendene, og når han måtte føre retssager mod fuskere eller andre privilegerede musikanter. Vi har fulgt hans udførlige klager over alle konkurrenterne og hans ydmyge suppliker til Kancelliet, som Konseilet og kongen selv ofte har taget direkte stilling til. Og vi har på den måde fået et indblik i amtsmusikantens sociale kår og i det folkelige musikliv i Københavns amt.

Hakon Grüner-Nielsen, der var en af sin generations kyndigste kendere af folkemusikkens historie her i landet, fastslog i en leksikonartikel for 40 år siden: „I tiden 1600-1800 strakte stads- eller *amts-musikantens* eneret sig også til landdistrikterne. (...) Bønderne havde fra gl. tid haft brug for instrumentalmusik ved bryllup, ved gæsternes ankomst og afrejse, ved bryllupstoget til kirke, og under måltidet. Anderledes med musik til dansen; thi bønderne nøjedes indtil o. 1750 med sang af viser, selv til de dengang yndede danse polskdans og menuet; endnu indtil 1900 både spillede og sang man på Fanø til dansen.“¹⁸⁷ Denne opfattelse har været dominerende ihvertfald indtil 1970'erne. Vores undersøgelse har derimod dokumenteret, at bønderne både spillede selv og dansede til instrumentalmusik i første halvdel af 1700-tallet. Der er ingen grund til at tro, at Københavns amt skulle have en særstilling på dette punkt, eller at fænomenet først skulle være opstået omkring 1700.

Peder Kurrepind fik kun sin ret, når han krævede den - og måske gennemtvang den med domstolens hjælp. Privilegier har ikke i sig selv kunnet regulere det folkelige musikliv, de har været en basis, hvorudfra stadsmusikanterne har kunnet underlægge sig landet økonomisk og musikalsk.¹⁸⁸

Fuskerne var talløse og umulige at udrydde. Ofte har det været det bedste for den privilegerede musikanter at forpagte bestemte sogne væk. Vi har fulgt Kurrepinds store problemer med Amager, men er ellers ikke stødt på faste forpagtningsaftaler i Københavns amt. Det vides ikke, i hvor høj grad stadsmusikanterne har afgivet landområder mod faste afgifter, ligesom vi ikke har noget billede af, hvor mange godser landet over der selv beskikkede musikanter til bønderne.

De militære musikanter har haft stor betydning for folkemusikken. De spillede i byerne og på landet - både mens de var i tjeneste, og senere, når de var takket af. De udfoldede sig blandt andet på kroer og værtshuse i et vist konkurrenceforhold til lokale spillemænd og den privilegerede musikanter. Både militærmusikkens betydning for land-

bobefolkningen og kroernes rolle som musikalske kulturcentre er næsten udforsket før år 1800.

En af de mest spændende ting ved den privilegerede musikanter er hans meget brede berøringsflade. Han har leveret musik til gejstlige og verdslige, til høj og lav, til børn og voksne og til alvor og gammen på alle tider af døgnet. Det har stillet krav til et bredt musikalsk repertoire, og han har med svende og læredrenge behersket et vidt spektrum af instrumenter. Stadsmusikanten og hans svende havde ikke sjældent været uddannet som militærmusikere. Som kongelige hoboister indgik de direkte i hofmusikken, samtidig med at de måske spillede på kroer og værtshuse, og som stadsmusikanter forsynede de bønder, borgere og andet godtfolk med festmusik. Her er vide perspektiver for at studere samspillet mellem folkemusik og kunstmusik!

Noter

- 1 Carl Thrane: *Fra Hofviolonernes Tid*, Kbh. 1908, s. 56-73 m. fl. steder; Angul Hammerich: *Musiken ved Christian den Fjerdes Hof*, Kbh. 1892, s. 153-65 m. fl. steder; Villads Christensen: „Stadsmusikanten“, *Historiske Meddelelser om København V* (1915-16) s. 321- 389; Asbjørn Hernes: *Impuls og tradisjon i norsk musikk 1500-1800* (Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo, II Hist.-Filos. klasse. 1952 No. 2), Oslo 1952, s. 159-336; Ole Kongsted: „e turri tibiis canere - Træk af tårnblæsningens historie“ i: *Festskrift J. Simons*, 1974; Nils Schiørring: „Tårnblæsere og stadsmusikanter“, i: *Musikkens Historie i Danmark I* (Kbh. 1977) s. 281-294; Erik Kjellberg/Ole Kongsted: „Stadsmusikant“, i: *Sohlmans lexikon*, 2. udg. bd. 5, Stockholm 1979. Blandt de lokale studier indskrænker vi os til at nævne Otto von Spreckelsen: „Stadsmusikanter og Organister i Viborg 1675-1875“, *Fra Viborg Amt* 1937 s. 1-97; Johs. Wolthers: „Organister og Stadsmusikanter i Vejle 1600-1941“, *Vejle Amts Aarbog* 1942 s. 129-175; Inge Florup Nielsen: *Musiklivet i Horsens 1600-1930 med særlig vægt på stadsmusikant- og koncertinstitutionerne*, Horsens 1982; Hedvig og Ejnar Nielsen: *Slægten Kloch*, Kolding 1943; samt Dorthe Falcon Møller: *Musiklivet på Lolland-Falster*, Nykøbing Falster 1983, s. 6-20. Greger Andersson har i adskillige år arbejdet på projektet „Stadsmusikantvæsendet i Sverige under 1600- og 1700-talet“, se hans projektrapport i *Svensk tidskrift för musikforskning* 1986 s. 101-107 og hans artikel om „Stadsmusikanten i svenskt musikliv under 1600- och 1700-talet“, i: *Karolinska Förbundets Årsbok* 1991 s. 43-93. Om Slesvig får man god besked i Heinrich W. Schwab: *Das Einnahmebuch des schleswiger Stadtmusikanten Friderich Adolph Berwald* (Kieler Schriften zur Musikwissenschaft 22), Kassel 1972, og Slesvig-Holsten er også behandlet i sammes „Krise und Auflösung des Stadtmusikantentums“, i: *Beiträge zur Musikgeschichte Nordeuropas; Kurt Gudewill zum 65. Geburtstag* (udg. af Uwe Haensel), Wolfenbüttel 1978. Greger Andersson har givet en europæisk oversigt med en bibliografi over forskningen i: „Stadsmusikanter i Europa“, *Svensk tidskrift för musikforskning* 66 (1984) s. 91-100. En god ajourført fremstilling af periodens samfundshistorie finder man i Ole Feldbæk: *Den lange fred* (Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie bd. 9), Kbh. 1990. - Siden 1. juli 1992 har undertegnede været medlem af den tysk-nordiske forskergruppe, der med økonomisk støtte fra NOS-H studerer „Østersøområdet som musiklandskab i 1600- og 1700-tallet“. Fra 1. nov. 1992 er jeg blevet frikøbt i to år fra mit daglige arbejde på Dansk Folke-mindesamling af Statens humanistiske Forskningsråd for at hellige mig projektet „Stadsmusikanter og bondespillemænd. Privilegeret og uprilegeret musikliv i Danmark 1660-1800“.
- 2 Det samme gælder iøvrigt retsarkiverne; i begge tilfælde er den kun pletvis registrering af materialet en væsentlig årsag hertil.
- 3 „Breve til amtmanden; Kilder til 1700-tallets lokalhistorie“, *Fortid og nutid XXX* 3 (1983) s. 191-206. Kurrepind nævnes s. 201.
- 4 Landsarkivet har en samlet registratur: Harald Jørgensen, *Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm og hjælpemidlerne til dets benyttelse*, Kbh. 1977, samt separate fortegelser over bl. a. Københavns amts arkiv og retsbetjentarkiverne. Harald Jørgensen har også skrevet den nyttige: *Lokaladministrationen i Danmark* (Administrationshistoriske studier nr. 11), Kbh. 1985.
- 5 Jfr. *Københavns stadsarkiv; Oversigt og vejledning. Tillæg til Historiske Meddelelser om København 1974* samt registraturen *Københavns magistrats arkiv 1275-1805*, 1986.
- 6 Jfr. Wilhelm von Rosen (red.): *Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse*, I-II, Kbh.

- 1983, og Bjørn Kornerup: *Danske Kancelli og de dermed beslægtede Institutioner* (Vejledende arkivregistraturer I), 2. udg. Kbh. 1943.
- 7 Reskript af 3. august 1670, se Laurids Fogtman: *Kongelige Reskripter, Resolutioner og Kollegialbreve for Danmark og Norge 1660-1848*, Bd. 2, Kbh. 1803, s. 9.
 - 8 Jfr. Sybille Reventlow og Ole Kongsted: „'Deutsche Mode' auf Fünen; Aspekte der Musikultur des dänischen Adels im 18. Jahrhundert“, i: *Staatsdienst und Menschlichkeit. Studien zur Adelskultur des späten 18. Jahrhunderts in Schleswig-Holstein und Dänemark*, herausgegeben von Christian Degn und Dieter Lohmeier, Neumünster 1980, s. 211-249 (problematikken omtales s. 222-230); se hertil afsnittet „Bondevioloner, bønderspillere og bierfiedlere“, i Sybille Reventlow: *Musik på Fyn* (Kbh. 1983) s. 203-213.
 - 9 Fogtman, *op. cit.*, reskript af 14. juni 1780.
 - 10 Fogtman, *op. cit.*
 - 11 Fogtman, *op. cit.*, reskript 13. april 1802.
 - 12 Thrane, *op. cit.* s. 64 og 72.
 - 13 Rigsarkivet (RA): *Sjællandske registre* 12/10 1670 nr. 639.
 - 14 Se f. eks. magistratens bestallinger for Slagelse i RA: *Sjællandske registre* 1678 nr. 121, 1701 nr. 150 og 1717 nr. 228, bestalling for Kalundborg sst. 1718 nr. 198 og bestallingen for Køge sst. 1702 nr. 131.
 - 15 RA: *Fynske og smålandske registre* 20/12 1690 nr. 75.
 - 16 Køge-bestallingen i RA: *Sjællandske registre* 1702 nr. 131 og Thrane, *op. cit.* s. 63.
 - 17 Jfr. Reventlow og Kongsted, *op. cit.* s. 223. I kongens åbne breve til stadsmusikanterne i Viborg og Randers 28/4 og 2/5 1646 undtages adelen udtrykkelig (RA: *Jyske registre*). I København var der løbende stridigheder om, hvor vidt stadsmusikantens rettigheder strakte sig. Her blev det f. eks. i 1725 bestemt, at „dem af Rangen og Officererne af Land-Etaten“ måtte bruge regimenternes hoboister i deres egne huse, men ingenlunde i nogen borgers hus (Villads Christensen, *op. cit.* s. 336-37).
 - 18 RA: *Sjællandske registre* 1702 nr. 131 (Claus Friderich Bechen).
 - 19 Jost Henrich Beckstedt oplyser i 1720, at han har 6 svende og 4 læredrenge (RA: *Danske Kancelli: Supplikprotokoller* (D 109), 1720, første halvår nr. 522). Andreas Berg er umiddelbart efter Københavns brand i 1728 nede på 3 drenge og 3 svende (sst. 1728, andet halvår nr. 696), men er allerede i 1731 oppe på „15 folk“ (sst. 1731, første halvår nr. 1115) og har i 1738 6-7 svende og 5-6 drenge (sst. 1738, andet halvår nr. 318).
 - 20 RA: *Sjællandske registre* 5/3 1745 nr. 89 (Johan Christian Rohlandt får Mathias Pedersen som adjunkt).
 - 21 Inge Florup Nielsen, *op. cit.* note 1, s. 18.
 - 22 Landsarkivet for Sjælland... (LAS): *Sjællandske retsbetjentarkiver*, Roskilde byfoged, *skifteprotokol* 1753-62 s. 613.
 - 23 LAS: *Københavns skiftekommissions forseglingsprotokol* 1762-65, 18/3 1764, s. 597.
 - 24 I Sverige har man en enkelt musikalesamling, der har været brugt af en stadsmusikant (fra Karlshamn), jfr. Greger Andersson: „Projektrapport...“ s. 104 og „Stadsmusikanterna i Karlshamn under 1600- och 1700-talet“, *Carlshamniana* 1988. De tyske stadsmusikanter repertoire er belyst i Detlef Altenburg: „Zum Repertoire der Türmer, Stadtpfeifer und Ratsmusiker im 17. und 18. Jahrhundert“, i: *Bericht über die Zweite internationale Fachtagung zur Erforschung der Blasmusik* (=Alta Musica 4), herausgegeben von Wolfgang Suppan, Tutzing 1979, s. 9-31.

- 25 Blicher-Selskabets udgave ved Ella Jensen, Herning 1978, s. 142.
- 26 Greger Andersson: „Stadsmusikanter i Skåneland under 1600- och 1700-talet“, *ale. Historisk tidskrift för Skåneland* 4/1990 og 1/1991.
- 27 *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold*. I uddrag 1559-[1648]. Udgivet af C. F. Bricka m. fl. København 1885-. De nævnte bestallinger er fra 31/8 1585, 29/1 1586, 22/5 1593, 16/7 1694, 24/9 1596, 18/11 1596 og 13/5 1597.
- 28 *Kancelliets Brevbøger* 23/12 1614, 7/3 1615, 3/10 1622 (gengivet fuldstændigt i O. Nielsen: *Kjøbenhavns Diplomatarium* II, Kbh. 1874, s. 718-19), 30/12 1627 og 12/9 1634 (*Kjøbenhavns Diplomatarium* III s. 135).
- 29 *Kancelliets Brevbøger* 25/3 1635, ligeledes 2/5 1641.
- 30 *Kancelliets Brevbøger* 5/2 1638 og 15/10 1641.
- 31 *Kancelliets Brevbøger* 4/10 1645, gentaget 13/3 1647 (*Sjællandske tegnelser*) og 25/11 1650 (*Sjællandske registre*)
- 32 *Kancelliets Brevbøger* 18/11 1642.
- 33 *Kancelliets Brevbøger* 28/4 og 2/5 1646.
- 34 RA: *Sjællandske registre* 27/5 1668 nr. 165, 1/7 1668 nr. 206 og 12/10 1670 nr. 639.
- 35 Kortet er tegnet ud fra J. Bloch: *Stiftamtænd og Amtmænd i Danmark og Island 1660-1848*, Kbh. 1895, og *Atlas over Danmarks administrative inddeling efter 1660 I-II*, redigeret af Karl-Erik Frandsen, Dansk Historisk Fællesforening 1984 - på basis af ordlyden i de lokale bestallingsbreve sammenholdt med de kongelige konfirmationer.
- 36 Af rene landområder var det ivoirigt kun grevskabet Schackenborg, som fik kongelig konfirmation på musikanterprivilegiet. Området lå i Riberhus amt og betjentes fra 1739 af en person, der samtidig blev stadsmusikant i Ribe, men fik i 1784 sin egen, kgl. privilegerede instrumentist. (RA: *Jyske registre* 6/3 1739 nr. 42 og 27/8 1784 nr. 312).
- 37 RA: *Kancelliprotokoller* (C 53-58) og især *Sjællandske registre* (C 6-7, D 18-19).
- 38 Ryttergodset var det krongods, hvor rytteriet var indkvarteret. 1715-20 samledes ryttergodserne i rytterdistrikter omkring kronens større gårde, ét for hvert regiment, idet kongen så vidt muligt opkøbte al ejendom i distriktet (der geografisk ofte svarede til et amt).
- 39 Kgl. reskript 7/7 1721 og 8/2 1732, Fogtman, *op. cit.* Se generelt Axel H. Pedersen: *Birketing i gl. Københavns amt 1521-1965*, Kbh. 1968.
- 40 RA: *Danske Kancelli. Gratialprotokol* (D I 1) 1707 s. 180.
- 41 Kurrepind oplyste i anden sammenhæng, at han før 1716 havde tjent dronning Anna Sophie i 12 år (RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokoller*, 1728 første halvår nr. 439). Det drejer sig netop om storkanslerens datter Anna Sophie Reventlow, der blev bortført fra sit hjem på Clausholm af Frederik IV i 1712. Desværre rummer Clausholm godsarkiv tilsyneladende ikke materiale til belysning af slottets musikliv i begyndelsen af 1700-tallet, og kirkebøgerne er gået tabt.
- 42 Navnet staves også Brekmann og Brokmann.
- 43 RA: *Danske Kancelli. Gratialprotokol*, 1741-42, folio 123, nævner fem umyndige børn ved Kurrepinds død i 1741 (hvortil ihvertfald kommer en dengang 25-årig datter). Bopælene kendes bl. a. fra *Trinitatis kirkebog*, som anfører, at parret fik fem børn døbt i årene 1716-27. I 1725 klagede Johan Gotfried Weiland over, at Kurrepind ikke ville rømme nogle værelser (Københavns Stadsarkiv: *Københavns magistrats resolutionsprotokol* 8/1, MB 98) - og det må være den Weiland, hvis hus i Mikkil Wibes Gade brændte i 1728 (Se *Kjøbenhavns Huse og*

- Indvaanere efter Branden 1728*, Kbh. 1906). Kurrepind nævner iøvrigt, at musikanter Andreas Simonsen Falk er hans svoger (*Danske Kancelli. Supplikprotokol*, 1718 første halvår nr. 380). Andreas havde været trompeter ved flåden 1711-12 og derefter hoboist ved søetaten (Holmen). Han søgte i 1716 uden held om stadsmusikantembedet i Nakskov, 1729 uden held Stege og 1731 uden held Kalundborg (*Danske Kancelli. Gratialprotokol* 1716 bl. 147-48, 1729 s. 243 og 1731 s. 270-71).
- 44 LAS: Københavns amtsarkiv. *Breve fra diverse embedsmænd*. Brev til amtmanden 8/8 1735.
- 45 Huset kostede 320 slettedaler kurant og lå mellem Jens Jansens hus på den østre side og Christian Mørcks hus på den vestre side. Til huset hørte gårdsrum og haveplads. LAS: *Københavns amts rytterdistrikts birks skøde- og panteprotokoller*, 1725-37, bl. 137r-138r.
- 46 Han blev iflg. kirkebogen begravet på Frederiksberg den 30. juli 1741. Præsten kalder ham her „noget over 50 Aar gl.“, og det er den eneste kendte aldersangivelse. Kurrepind nævnes død i efterfølgeren J. G. Gronemanns ansøgning til Kancelliet 27. juli 1741 (RA: *Sjællandske registre*, koncepter og indlæg til nr. 306).
- 47 LAS: „*Hillerød Kirke Regenskaber*“, kirkeinspektionsarkiver. Her optræder ud over de nævnte også bl. a. en Søren Kurrepind, der dog formodentlig ikke er vor musikants far, idet han døde i anden halvdel af 1683 (jfr. nedenfor ved note 50)?
- 48 RA: *Kancelliprotokol* „No 4“ 1676 bl. 80; *kancelliprotokol* „No 5“ 1676-1678 bl. 74; *Ekstract Protocol A* 1676-1677 bl. 65 og bl. 173.
- 49 RA: *Sjællandske registre* 6/3 1697 nr. 40.
- 50 RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol*, 1718 første halvår nr. 380. (Man undrer sig over, at Peder Sørensen Kurrepinds fader ikke skulle hedde Søren?).
- 51 RA: *Sjællandske registre* 8/5 1699 nr. 106.
- 52 RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol*, 1718 første halvår nr. 380.
- 53 RA: *Sjællandske registre* 18/6 1669 nr. 200 og 29/6 1672 nr. 197. I 1715 fik en „meget fattig“ Johan Kurrepind fri proces til at appellere en uretfærdig dom, han var blevet idømt af byfogden i Roskilde. Vi kender ikke hans relation til vor instrumentist. (*Kancelliprotokoller* 28/5 1715 nr. 535 og tilsvarende i supplikprotokollerne).
- 54 RA: *Sjællandske registre* 12/12 1674 nr. 367; *kancelliprotokoller* 1690 (C 58) bl. 170 og bl. 371.
- 55 Ifølge skiftet efter Niels i 1690, som også registrerede, at Niels ejede en messingtrompet, en dulcian og en skalmeje. LAS: Københavns amtstuearkiv: *Skiftebog for Københavns amts birk* 1687-91 bl. 261v-264 v.
- 56 RA: *Danske Kancelli. Gratialprotokol*, 1741-42, fol. 123.
- 57 Født i Frederiksborg, borgerskab i København 5/7 1734 iflg. borgerskabsprotokol 1724- 49 (MC 529) s. 152, Københavns stadsarkiv.
- 58 LAS: Københavns amtsarkiv, *skifteprotokol* 1738-53, bl. 345r-347v (også det originale skiftebrev er bevaret).
- 59 LAS: *Breve fra diverse embedsmænd*, 11/3 1728.
- 60 RA: *Danske Kancelli. Gratialprotokoller*, 1719-20, s. 263-65.
- 61 LAS: *Breve fra diverse embedsmænd* 8/3 1741.
- 62 *Breve fra regimentsskriveren* 26/3 1728.
- 63 *Kopiprotokol over udgående breve* 1/3 1732 s. 110.
- 64 Københavns Stadsarkiv: Magistratens *resolutionsprotokol* (MC 99) 5/5 1727 s. 314.

-
- 65 *Forordning* 17/10 1730.
- 66 Begge dele iflg. amtmandens *kopiprotokol over udgående breve* 14/7 1731 s. 47 (LAS).
- 67 LAS: Kbh.s amtsarkiv, *breve fra diverse embedsmænd* 8/8 1736.
- 68 Villads Christensen, *op. cit.* s. 334-35.
- 69 Kurrepinds ansøgning 19/1 1732, *Koncepter og indlæg* til Sjællandske registre 1732 nr. 140.
- 70 Jfr. hans retssag mod Borchsenius 10/4 1733, som omtales nedenfor, og hans klage over Borchsenius 19/1 1733, Kbh.s amtsarkiv, *breve fra diverse embedsmænd*.
- 71 LAS: Københavns Stadsarkiv, *breve fra diverse embedsmænd* 7/10 1735.
- 72 Brevet er dateret 16/1 1733.
- 73 RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol* 1724 første halvår nr. 298.
- 74 Kurrepinds brev 8/3 og regimentsskriverens erklæring 11/3 1741 i LAS: Københavns amtsarkiv, *breve fra diverse embedsmænd*.
- 75 RA: *Ekstraskattemandtal* 1743, Vester kvarter uden for porten matrikel nr. 18, bind 4 blad 281-82.
- 76 *Amtmandens kopiprotokol over udgående breve*, 1732 s. 99 og s. 110
- 77 Brev fra Kurrepind 7/10 1735, *breve fra diverse embedsmænd*.
- 78 Reskript 29/6 1718 se Fogtman *op. cit.* Desuden Kurrepinds brev 5/11 1732 (*breve fra diverse embedsmænd*) og amtmandens *kopiprotokol over udgående breve* 12/12 1733.
- 79 Kurrepinds ansøgning 15/3 og regimentsskriverens erklæring 19/3 1735, Kbh.s amtsarkiv, *breve fra regimentsskriveren*. Skillingsvisens forside er gengivet i Axel Steensberg (red.): *Dagligliv i Danmark i det syttende og attende århundrede*, 1620-1720, Kbh. 1969, s. 341.
- 80 Overvisitørernes rapport dateret 21/4 1732 ligger i amtsarkivet, *breve fra diverse embedsmænd*. Det fremgår sammesteds af et brev fra Københavns toldkammer, at Kurrepind efter at være indkaldt til forhør i maj måned „blev frigiven“.
- 81 Amtsforvalterens originale erklæring synes tabt, men den er udførligt refereret både i Kancelliets *supplikprotokol* 1712 andet halvår nr. 317 og i „Udskrift af Extracten ofver Supplicationer ... 19 Julii 1713“ i koncepter og bilag til *Sjællandske registre* 1716 nr. 10.
- 82 RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol* 1715, andet halvår nr. 231.
- 83 Jfr. RA: *Sjællandske registre* 31/1 1716 nr. 10 og kopien vedlagt Kurrepinds brev til amtmanden 20/1 1724 (*breve fra diverse embedsmænd*). Ansøgningen ligger i „koncepter og bilag“ til *Sjællandske registre*.
- 84 *Breve fra regimentsskriveren* 26/3 1728 og amtmandens *kopiprotokol over udgående breve* 28/3 1728.
- 85 RA: *Kancelliprotokol* (D 106) 20/5 1719 nr. 447.
- 86 Aftrykt fuldstændigt i *Kjøbenhavns Diplomatarium* VIII, Kbh. 1887, s. 147.
- 87 RA: *Sjællandske registre* 4/4 1699 nr. 78 og 1/7 1704 nr. 129. Derimod er Lorensen og Sørensens privilegium sst. 12/12 1674 nr. 367 mere kortfattet.
- 88 RA: *Kancelliprotokol* 23/2 1717 nr. 129, jfr. også *supplikprotokollen*.
- 89 Se *Supplikprotokoller* 1719 nr. 447, 1720 nr. 522 (klage fra Beckstedt), 1722 nr. 104, 1725 nr. 690 og 1728 nr. 439.
- 90 Amtmandens erklæring til Kancelliet 28/3 1728, *kopiprotokol over udgående breve* nr. 611.
- 91 Andreas Bergs bestalling fra 1725 er f. eks. aftrykt i *Kjøbenhavns Diplomatarium*, VIII, Kbh. 1887, s. 647.
- 92 *Supplikprotokol* 1722 andet halvår nr. 104.

-
- 93 Amtmandens Kopibog over udgående breve 19/6 1728.
- 94 Amtmandens kopiprotokol over udgående breve 12/10 1736.
- 95 Se Villads Christensens artikel, *op. cit.*, og Thrane, *op. cit.* s. 67-73.
- 96 RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol* 1717 første halvår nr. 129, *kancelliprotokol* 23/2 1717 samt *supplikprotokol* 1720 første halvår nr. 522.
- 97 RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol* 1719 første halvår nr. 447 og *kancelliprotokol* 20/5 1719.
- 98 RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol* 1720 første halvår nr. 522.
- 99 Thrane, *op. cit.* s. 70. Desværre synes den „Beckstedts protokol“, som politiet anlagde, ikke at være bevaret.
- 100 RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol* 1722 andet halvår nr. 104.
- 101 Se Politi- og Kommercekollegiet 1708-30, *Dom- og voteringsprotokol* 1716-23, blad 187v, Københavns stadsarkiv. De uhyre komplicerede retsforhold i København omkring 1700, der omfattede op mod en snes forskellige domstole, er gennemgået af Henrik Stevnsborg: „Samfundets’ og ‘statens’ straffepæle“, i: *Historisk Tidsskrift* bd. 82 I (1982), s. 1-26.
- 102 Tingsvidnet 12/5 1721 og dommen kendes kun af omtale, idet den ældst bevarede bytingsprotokol på landsarkivet begynder omkring 1. juli 1722. Indholdet refereres imidlertid i Kurrepinds stævning af Beckstedt til rådstueretten 27/9 1722, se næste note.
- 103 Sagen kan følges i magistratens arkiv på Københavns stadsarkiv, se rådstuerettens stævneprotokoller 1722-23 (MB 90-91), domssager 1723 (MB 38, heri Kurrepinds stævning 27/9 1722 og Beckstedts kontrastævning 27/1 1723, men desværre ikke sagens andre skriftlige indlæg) samt rådstueprotokoller 1722-23 (MC 15-16, heri bl. a. dommen).
- 104 Citatet er fra RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol* 1723 andet halvår nr. 25, idet Beckstedt skrev direkte til storkansleren og bad om at få udleveret div. dokumenter fra stridighederne i 1719 til brug for den løbende retssag. Det blev ham iøvrigt nægtet.
- 105 Breve fra diverse embedsmænd til amtmanden 22/12 1739 (LAS), Københavns magistrats resolutionsprotokol 23/3 1740 (Stadsarkivet; MC 108) og Kancelliets *supplikprotokol* 1740 første halvår nr. 483 (RA).
- 106 Thrane, *op. cit.* s. 34-44. Adam Garde, Vagn Spelmann og Jesper Gram-Andersen: *Den Kongelige Livgardes Musikkorps*, Kbh. 1986 (med bred bibliografi og diskografi).
- 107 RA: *Sjællandske registre* 3/2 1703 nr. 19.
- 108 RA: *Sjællandske tegnelser* 10/8 1720 nr. 321.
- 109 RA: *Sjællandske tegnelser* 10/8 1723 nr. 107.
- 110 Jacob Henric Schou: *Kronologisk Register over de kongelige Forordninger og aabne Breve, som fra 1670 er udkommet*, 2. udgave, Kbh. 1795-1849, 20/2 1717, 29/12 1732 og 24/1 1738. Sidstnævnte bestemte dog, at man skulle have stået mindst 14 år i tjeneste. Jfr. Edvard Holm: *Danmark-Norges Historie 1720-1814*, I (Kbh. 1891), s. 400-403.
- 111 Reskriptet 27/3 1711 er gengivet fuldstændigt i *Kjøbenhavns Diplomatarium* VIII (Kbh. 1887) s. 147-48.
- 112 Villads Christensen, *op. cit.* s. 329-30. Det reskript af 19/4 1715, der kom ud af disse klager, er gengivet fuldstændigt i *Kjøbenhavns Diplomatarium* VIII (Kbh. 1887) s. 352-53.
- 113 Magistratens resolutionsprotokol (Københavns Stadsarkiv; MC 103) 17/11 1732
- 114 Se RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol* 1728 første halvår nr. 439. Kancelliets skrivelse til amtmanden 20/3 1728 er i dennes kopibog over *kgl. forordninger og reskripter* 1724-33, hvor

- der nævnes en supplik fra Kurrepind af 25. februar (ej fundet). Kurrepinds klage til amtmanden 11/3 1728 ligger i *breve fra diverse embedsmænd*, regimentsskriverens erklæring 26/3 i *breve fra regimentsskriveren*, og amtmandens erklæring til Kancelliet 27/3 i hans *kopi-protokol over udgående breve* (LAS).
- 115 LAS: Københavns Stadsarkiv. *Breve fra diverse embedsmænd* 8/6 1728,
- 116 Birkedommerens indberetning til amtmanden 13/6 1731 ligger i *breve fra birkedommeren* (LAS).
- 117 Sagen førtes ved Københavns rytterdistrikts birketing, hvis arkiv fra denne periode er gået tabt. Tingsvidnet fra denne retssag blev imidlertid indsendt til amtmanden og ligger idag blandt *breve fra birkedommeren 1731-47* (LAS). Sagen strakte sig over fire retsmøder fra 9. januar til 20. februar 1736.
- 118 RA: *Jyske registre* 6/3 1739 og 27/8 1784.
- 119 Iflg. *Atlas over Danmarks administrative inddeling efter 1660* I s. 7-9.
- 120 Deres godsarkiver er kun sporadisk (Katrinebjerg, Edelgave) eller slet ikke bevaret på Landsarkivet.
- 121 *Atlas over Danmarks administrative inddeling* II s. 87. Om musikanterne se LAS: Hørsholm amtsarkiv, *kopibog over dronning Sofie Magdelenes resolutioner* 4/9 1739 s. 127 og RA: *Sjællandske registre* 13/7 1774 nr. 373 samt 12/5 1779 nr. 309.
- 122 Det er et vigtigt resultat af Sybille Reventlows udforskning af musiklivet på Fyn, *op. cit.* s. 203-213.
- 123 RA: *Supplikprotokol* 1719 nr. 567, hvor også stiftsamtmandens erklæring refereres, og *Kancelliprotokol* 27/6 samme år.
- 124 Jfr. Reventlow og Kongsted, *op. cit.* s. 224-226, som her er suppleret med Kancelliets *supplikprotokoller* 1747 andet halvår nr. 1142, 1748 første halvår nr. 682 og andet halvår nr. 1405, 1749 første halvår nr. 178 og andet halvår nr. 489.
- 125 Reventlow og Kongsted, *op. cit.* s. 226-228.
- 126 *Amtmandens Kopibog over udgående breve* 2/4 1735.
- 127 Amtsarkivet, *breve fra diverse embedsmænd* 20/1 1724.
- 128 Amtsarkivet, *Breve fra diverse embedsmænd* 2/10 1725.
- 129 RA. *Danske Kancelli. Supplikprotokol* 1725 andet halvår nr. 690. Kurrepind vedlagde en birketingsdom og en memorial direkte til obersekretæren, men begge dele synes at være gået tabt.
- 130 Amtmandens skrivelse er i *kopi-protokol over udgående breve* 17/10 1725 nr. 152, skoutens svar i *breve fra diverse embedsmænd* 19/11 1725 (LAS).
- 131 Amtsarkivet, *Breve fra diverse embedsmænd* 31/3 1726 „No 20“.
- 132 *Amtmandens kopibog over udgående breve* 5/4 1726. Tingbøgerne fra rytterdistriktets birketingsdom er som nævnt gået tabt, og det har ikke været muligt at finde appellsagen - hvis den da er blevet til noget.
- 133 RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol* 1728 første halvår nr. 439.
- 134 Amtsarkivet, *Breve til amtmanden*.
- 135 *Amtmandens kopi-protokol over udgående breve* 27/3 1728. Forinden havde regimentsskriveren udtalt sig til amtmanden, se *breve fra regimentsskriveren* 26/3.
- 136 Jfr. *breve fra diverse embedsmænd* 1/4 1728 (LAS). De omtalte domme og lister er ikke fundet, de er sandsynligvis tilbageleveret.
- 137 *Amtmandens kopibog over udgående breve* 19/6 1728.

- 138 Han kalder han sig f. eks. „eenigst Instrumentist“ i brev til amtmanden 11/11 1735.
- 139 Amtsarkivet, *Breve fra diverse embedsmænd* 27/8 1728.
- 140 Amtsarkivet, *Breve fra diverse embedsmænd* 25/6 1731 med kopi af privilegie- konfirmationen 23/2 1731.
- 141 Kurrepinds klage 11/11 1735 har på bagsiden påskrevet amtmandens resolution af 12/11 og en attestation fra birkedommeren, se amtsarkivets *breve fra diverse embedsmænd*.
- 142 Iflg. beseglet tingsvidne i amtsarkivet blandt *breve fra birkedommeren*. Sagens strakte sig over to retsmøder, 20/2 og 5/3 1736.
- 143 Sagen førtes kun på eet retsmøde, 12/3 1736. Beseglet tingsvidne i amtsarkivet blandt *breve fra birkedommeren*.
- 144 *Amtmandens kopibog over udgående breve* 18/7 1736.
- 145 *Amtmandens kopiprotokol over udgående breve* 12/10 1736.
- 146 *Amtmandens kopiprotokol over udgående breve* 25/1 1737.
- 147 Indberetning fra Jens Gysting til amtmanden, *breve fra birkedommeren* 30/6 1738.
- 148 Amtsarkivet, *Breve fra diverse embedsmænd* (H. Dahl) 5/2 1740.
- 149 Aage Welblund: „Kro- og Landevejsliv i ældre Tid“, i: Aage Welblund og Arthur G. Hassø: *Gamle Landevejskroer fra København til Korsør, Kbh. 1946. Schous forordninger*.
- 150 Amtsarkivet, *breve fra diverse embedsmænd* 22/3 1721.
- 151 2. akt, 3. scene.
- 152 *Amtmandens kopiprotokol over udgående breve* 25/5 1730.
- 153 *Schous forordninger*.
- 154 Amtsarkivet, *Breve fra birkedommeren* 3/7 1736.
- 155 Både listen af 13/5, amtmandens resolution af 17/5 samt klagen og listen af 8/8 1735 ligger i amtsarkivet, *breve fra diverse embedsmænd*.
- 156 *Ekstrakt af ... restance over indestående familie- og folkeskat* 8/11 1735 og *Specifikation over Frederiksberg bys beboere* 1736, begge i amtsarkivet, *breve fra diverse embedsmænd*.
- 157 Amtsarkivet, *Breve fra birkedommeren* 25/4 1735.
- 158 Klage fra Kurrepind til amtmanden i *breve fra diverse embedsmænd* 8/8 1736.
- 159 Afsagt på Aggerhus slot 13/2 1711 i anledning af en langvarig strid i Trondheim, jfr. Asbjørn Hernes *op. cit.* s. 310-314.
- 160 Iflg. amtmandens *kopiprotokol over udgående breve* 27/8 1737.
- 161 Amtsarkivet, *Breve fra birkedommeren* 27/6 1736.
- 162 Amtsarkivet, *Breve fra birkedommeren* 6/7 1736.
- 163 I amtsarkivet ligger landfiskal Christen Tausans indberetning 4/2, regimentskriverens erklæring 11/3 og Kurrepinds ansøgning om at blive fri for bøde 8/3 1741 blandt *breve fra diverse embedsmænd*.
- 164 Chr. Nicolaisen: *Amagers Historie*, I-III, Kbh. 1907-15; Axel H. Pedersen, *op. cit.* s. 1-30; Birthe Hjort: *Fastelavn i Hollænderbyen*, uden sted og år (1986).
- 165 Der sigtes vel til den forrige amtmand Iver Rosenkrantz 1709-23.
- 166 Amtmandens *kopibog over udgående breve* 17/10 1725 samt schoutens brev af 19/11 1725 i *breve fra diverse embedsmænd*.
- 167 Amtmandens *kopibog over udgående breve* 27/3 1728.
- 168 Listen over fuskere ved kroerne 13/5 1735 og klagen over adskillige fuskere 11/11 1735, begge i Amtsarkivet, *breve fra diverse embedsmænd*.

- 169 Resolution af 12/11 1735, ligger sammen med Kurrepinds klage af 11/11 i Amtsarkivet, *breve fra diverse embedsmænd*.
- 170 Amtsarkivet, *Breve fra diverse embedsmænd* 17/4 1736.
- 171 Skildringen af 1758-stridighederne bygger på RA: *Sjællandske registre* 17/3 1758 nr. 127 og 26/5 1758 nr. 243 - i begge tilfælde med adskillige „koncepter og indlæg“.
- 172 RA: *Sjællandske registre* 9/10 1776 nr. 555.
- 173 RA: *Sjællandske registre* 25/5 1787 nr. 422, hvis „koncepter og indlæg“ har kontrakten og Willumsens ansøgning.
- 174 *En beskrivelse af Danmark som det var i året 1692*, oversat af Svend Lyndrup, Århus 1977, s. 106.
- 175 Nicolaisen, *op. cit.* III s. 82-83.
- 176 RA: *Danske Kancelli. Supplikprotokol* 1731 andet halvår nr. 181, og 1732 første halvår nr. 261.
- 177 Ansøgningerne 19. januar og amtmandens erklæring ligger som „koncepter og bilag“ til privilegiet i *Sjællandske registre* 25/4 1732 nr. 140. Afståelseskontrakten ligger i kopi ved Kurrepinds brev til regimentskriveren 28/8 1732 (amtsarkivet, *breve fra regimentskriveren*) og ved Kurrepinds brev til amtmanden 7/3 1735 (*breve fra diverse embedsmænd*).
- 178 Afståelseskontrakterne er omtalt eller afskrevet i privilegierne i *Sjællandske registre* 20/7 1737 nr. 210, 13/1 1741 nr. 19, 12/9 1738 nr. 317 og 19/9 1788 nr. 739.
- 179 Kurrepinds brev 28/8 ligger i amtsarkivet, *breve fra regimentskriveren*.
- 180 Kurrepinds klage 16/1 1733 og Borchsenius' svar 22/1 ligger i *breve fra diverse embedsmænd* til amtmanden. Se også amtmandens *kopibog over udgående breve* 17/1 og regimentskriverens brev 24/1 i *breve fra regimentskriveren*.
- 181 Sjællandske retsbetjentarkiver, Københavns amt, *Tårnby birks justitsprotokol* 1724-33 blad 474v-476v, Landsarkivet. Jørgen Christian Borchsenius fik tingsvidne ved Københavns amts rytterdistrikts birketing den 23/3 1733 iflg. Kurrepinds brev til regimentskriveren 5/8 1734.
- 182 Borchsenius protesterede også mod, at Kurrepind havde beholdt „kongebrevet“, men heller ikke dette gav amtmanden ham medhold i. Borchsenius kunne få det - mod betaling - efter Kurrepinds død. Se amtmandens *kopiprotokol over udgående breve* 23/2 1734.
- 183 Borchsenius' ansøgning 20/7 1734, Kurrepinds erklæring 5/8 og regimentskriverens indberetning 17/8 ligger i amtsarkivet, *breve fra regimentskriveren*.
- 184 Amtmandens *kopiprotokol over udgående breve* 20/8 1734.
- 185 Kurrepinds udtalelse om sagen 7/3 1735 (med kopi af kontrakten og afståelsesprivilegiet fra april 1732) samt Gregersens ansøgninger 12/3 og 22/3 ligger i amtsarkivet, *breve fra diverse embedsmænd*.
- 186 Jfr. Jens Henrik Koudal: *Rasmus Storms nodebog; En fynsk tjenestekarls dansemelodier o. 1760*, Kbh. 1987.
- 187 Artiklen „spillemand“ i *Håndbog for danske lokalhistorikere*, red. af Johan Hvidtfeldt, udg. af Dansk historisk fællesforening 1952-56.
- 188 Sådan som også Asbjørn Hernes har dokumenteret for Norges vedkommende, *op. cit.* s. 274-321.